

SERIA HISTORIAE DIOECESIS
QUINQUEECCLESIENSIS XVII.

**EGYHÁZI TÁRSADALOM
A MAGYAR KIRÁLYSÁGBAN
A 16. SZÁZADBAN**

Kiadja a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola
Pécsi Egyháztörténeti Intézet
7625 Pécs, Hunyadi J. u. 11.
www.pphf.hu

PHF
34

Jelen kötet a 2016. szeptember 15–16-án a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola által rendezett egyháztörténeti konferencia előadásainak szerkesztett változata.

A kötet megjelentetését az NKA támogatta.

A kötetet szerkesztette:
VARGA SZABOLCS – VÉRTESI LÁZÁR

ISBN 978-615-5579-15-8

ISSN 1787-5161

Műszaki szerkesztő: Vértesi Lázár
Felelős kiadó: Dr. Kovács Gusztáv

Pécs, 2017

TARTALOM

VARGA Szabolcs	Előszó	7
C. TÓTH Norbert	A „mályuszi modell” érvényessége: vissza az alapokhoz?	11
ERDÉLYI Gabriella	Egyházi társadalom Magyarországon a reformáció korában. Az alsópapság helyzete Magyarországon a reformáció megjelenése idején	35
FEDELES Tamás	Magyar klerikusszentelések Rómában a hitújítás kezdetén (1516–1523)	51
NEMES Gábor	Folytonosság vagy újrakezdés? Magyarország és az apostoli Szentszék kapcsolatainak alakulása Mohács előtt és után	105
CSEPREGI Zoltán	A magyarországi reformáció első nemzedéke: családi háttér – tanulmányok – papszentelés	135
H. NÉMETH István	Felekezetváltás vagy együttélés. A szabad királyi városok katolikus egyházainak sorsa. Egy kutatási projekt első eredményei	157
KUZMA Dóra	A lutheri reformáció térhódításának néhány kérdése Besztercebánya példáján keresztül	175
MOLNÁR Dávid	A magyar egyházi közép- és felsőréteg itáliai egyetemjárása a 16. században	185
TÜSKÉS Anna	Magyarországi klerikusok a bécsi egyetemen a 16. században	211
SIPTÁR Dániel	Szerzetesség a 16. századi Magyarországon	233
F. ROMHÁNYI Beatrix	A középkori Magyar Királyság kolostorhálózatának sorsa az újkor hajnalán. A bencések és a ciszterciek példája	253
FAZEKAS István	Katolikus főpapok a központi hivatalokban a 16. században	271

KENYERES István	Konfliktus vagy konszenzus? A katolikus egyházi vagy sorsa a 16. századi Magyar Királyságban	293
MIKÓ Árpád	Főpapi kincstárak a 16. század második felében Magyarországon	319
KISS FARKAS Gábor	Irodalmi útkeresések a katolikus értelmiségben 1530 és 1580 között: négy pályafutás és tanulságai	331
GÁBOR Csilla	Katolikus–protestáns hitviták anyanyelven a 16. század derekán: témák, érvek, nyelvi kísérletek	373
KASZA Péter	Főpap történetírók a 16. században	393
TÓTH Gergely	A mellőzéstől a hitvitákon át a nagy egyháztörténetekig: a magyarországi reformáció a 16–18. századi történetírásban	409

FEDELES TAMÁS

MAGYAR KLERIKUSSZENTELÉSEK RÓMÁBAN A HITÚJÍTÁS KEZDETÉN (1516–1523)¹

1523. március 20-a és 30-a között összesen hatvanhárom magyar származású, illetve magyar egyházi javadalmat viselő klerikus szentelési folyamodványát jegyezték fel a *Cancellaria Apostolica* munkatársai. Közülük tizenhatan a zágrábi, tizenegyen az egri, heten-heten az esztergomi, a győri és a váradi, hatan a veszprémi, négyen a pécsi, hárman az erdélyi, ketten pedig a milkói és a salzburgi egyházmegye területéről keresték fel a pápai udvart, vállalva a jelentős kiadással járó utazás okozta fáradságokat.² A nagybőjti időszak utolsó két hetében az Örök Városban tartózkodó több tucat magyar klerikus – a római húsvéti szertarásokon történő részvétel, a hagyományos zarándokprogramok elvégzése mellett³ – elsősorban azért vállalkozott a hosszú, veszélyektől sem mentes útra, hogy az *Urbs Aeterna* falai között vegyék fel az egyházi rendeket. A túlnyomórészt vidéki oltár- és kápolnaigazgatók, káplánok és plébánosok alkotta csoport az alsópapság széles rétegéhez tartozott, akik egyrészt a kánonjogi előírások miatt, másrészt pedig – az előzővel szoros összefüggésben – a megélhetésüket biztosító beneficiumaik megtartása érdekében kívánták felvenni a presbiteri ordót. E jelenség természetesen a korábbi időszakban sem volt ismeretlen, így például 1428 decembere és

¹ Az anyaggyűjtést a Klebelsberg Kunó, a tanulmány elkészítését az MTA Bolyai János kutatási ösztöndíj (BO/00234/16/2) támogatta. A szerző a Pécsi Tudományegyetem egyetemi docense, valamint az MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történelmi Kutatócsoport tudományos főmunkatársa.

² Archivio Segreto Vaticano (=ASV), Registri delle Suppliche (Reg. Suppl.) vol. 1775, fol. 100v, 270r; vol. 1776, fol. 97rv, 98rv, 155rv, 220v; vol. 1777, fol. 125v–126r, 127v–128r; vol. 1778, fol. 257r–v, Kiadása: *Supplicationes Hungaricae, 1522–1523*. Feltárta és közreadja LAKATOS Bálint. (Collectanea Vaticana Hungariae I/16.) Budapest–Róma, 2017. 19–26., 29–35 sz. Ezúton köszönöm a szerzőnek, hogy megjelenés előtt álló munkáját rendelkezésemre bocsátotta.

³ A késő középkori zarándokokra és zarándoklatokra lásd CSUKOVITS Enikő: *Középkori magyar zarándokok*. (História Könyvtár Monográfiák 20.) Budapest, 2003.; FEDELES Tamás: *„Isten nevében utazunk”*. *Zarándokok, búcsújárás, kegyhelyek a középkorban*. Pécs, 2015.

1429 januárja között összesen negyvennyolc magyar klerikus nyújtott be hasonló kérvényt.⁴ A pápai kancellária szupplikációs kötetei mellett a pápai udvar „kegyelemosztó hivatalának”, a *Sacra Poenitentiaría Apostolicának* a 15. századtól korunkra maradt regiszterei is számos szenteléssel kapcsolatos folyamodványt őriztek meg.⁵ Az 1410 és 1559 közötti időszakból korunkra maradt közel háromezer magyar vonatkozású bejegyzés huszonhárom százaléka, összesen hatszázötven kérelem vonatkozik a szentségi rendek felvételére.⁶ A jelen tanulmány keretei között vizsgált időszakban pedig összesen harmincegy ordinációval összefüggő szupplikációt találunk.⁷ Mindebből tehát egyértelmű, hogy a 16. század második-harmadik évtizedében számos magyar klerikus szerette volna felvenni az egyházi rendeket a nyugati kereszténység központjában. A magyar kutatók azonban eddig még nem kerestek választ arra a kérdésre, hogy a kérelmezőket valóban Rómában szentelték-e fel, következésképpen az ordinációk egyéb részletei sem keltették fel érdeklődésüket. Éppen ezért tanulmányom első, terjedelmesebb részében a római promóciókkal kapcsolatos alapvető ismereteket foglalom össze, majd pedig a magyar historiográfia által szisztematikusan még nem vizsgált,⁸ az

⁴ LUKCSICS Pál: *Magyar papszentelő okmányok a XV. század első feléből a vatikáni levéltárban*. In: Turul 46. (1928/3–4) 116–124.

⁵ A II. Pius pontifikátusának időszakában (1458–1464) az *Orbis Christianus* területéről beérkező 15 500 szupplikáció 28 százaléka, összesen 4400 kérvény papszentelésekkel kapcsolatos. SALONEN, Kirsi – HANSKA, Jussi: *Entering a Clerical Career at the Roman Curia, 1458–1471*. Ashgate Press, 2013. 35.

⁶ ERDÉLYI Gabriella: *Szökött szerzetesek. Erőszak és fiatalok a késő középkorban*. Budapest, 2011. 109.; ERDÉLYI Gabriella: A „*Sacra Poenitentiaría Apostolica*” hivatal és magyar kérvényei a 15–16. században. (*Második közlemény*) In: Levéltári Közlemények 76. (2005/1) 63–103, 84. még 690 esetet említ.

⁷ Erdélyi Gabriellának tartozom köszönettel, hogy anyaggyűjtése vonatkozó részét rendelkezésemre bocsátotta.

⁸ Vol. 1–4, 13. Érszegi Géza vatikáni Hungarica-gyűjtő munkája során a széria néhány kötetéről felvételeket rendelt, amelyek mikrofilmen tanulmányozhatóak. Érszegi 1977-es beszámolójához csatolt jegyzék 9. oldalán a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárban (MNL OL); jelzete x9035, 31107/2. tekercs. Ez utóbbi alapján néhány adatot hasznosított: KÖBLÖS József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában*. (Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) Budapest, 1994. Vladimír Rábik a *Monumenta Vaticana Slovaciae* sorozat IV. kötetében sajtó alá rendezte a mai Szlovákia területére, az egykori esztergomi, nyitrai és részben az egri egyházmegyék egy részére vonatkozó bejegyzéseket. *Camera apostolica 1 (Libri formatarum 1425–1524)*. Ad edendum preparavit RÁBIK, Vladimír. (Monumenta Vaticana Slovaciae IV.) Trnavae–Romae, 2014. A külföldi szakemberek érdeklődése főként az utóbbi évtizedben fordult a forráscsoport felé, s több modern szemléletű forrásközlés és feldolgozás is készült a témakörben. Például HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Libri formatarum – una fonte conosciuta ma non scoperta*. In: Bollettino dell’Istituto storico Ceco di Roma, fascicolo V. Praha: Commissione dell’Istituto storico Ceco di Roma 5. (2006) 35–60.; Uő: *Libri formatarum*. In: Per Saecula ad tempora nostra, sv. I, red.

Archivio Segreto Vaticano Camera Apostolica fondjában őrzött *Libri formatarum* regisztrum-sorozat bejegyzései alapján tekintem át a magyar egyháziak római Kúriában történt szenteléseire vonatkozó legfontosabb adatokat, a lutheri reformáció kezdete körüli időszakra összpontosítva.

Ordinationes

Az egyházi társadalom különböző rétegeit azonos státusuk kapcsolta össze, amely markánsan megkülönböztette a klérus tagjait a világi személyektől.⁹ A klerikusok formálisan egy csoportot alkottak, ugyanis a *privilegium fori* normája szerint a kánonjog alapján ítélték meg őket. A klérus tagjává az egyházi rend (*ordo*) szentségének felvétele által válhatott valaki, amely két nagyobb csoportból, az úgynevezett négy kisebb (*ordines minores*), valamint a három nagyobb rendből (*ordines maiores*, *ordines sacri*) állt. A klérushoz tartozás – a hajkorona közepének kör alakú leborotválása révén – külsőleg is látható jelét az első tonzúra (*prima tonsura*) jelentette.¹⁰ A helyi *ordinarius* által kiszolgáltatható rendek alsó grádusai a *hostiarius*, *lector*, *exorcista* voltak, végül pedig az *acolitatus* következett.¹¹ Ezek birtokában az illető már az egyháziak kiváltságait élvezte, azonban a későbbiekben még visszatérhetett a laikus állapotba (házasodhatott, világi foglalkozást űzhetett).¹² Az említett négy kisebb rendet (*quattuor minores*) a legtöbbször egy időpontban vették fel a jelöltek.¹³ A három magasabb ordó sorrendben a következő volt: *subdiaconatus*, *diaconatus* és *presbiteratus*. Az alszerpapi (*subdiaconatus*) fokozat

MIKULEC, Jiří – POLÍVKA, Miloslav. Praha, 2007. 69–77.; UÓ: *Svččení duchovenstva v Církvi podjednou. Edice pramenů z let 1438–1521. Ordinationes clericorum in ecclesia „sub una specie”*. Editio fontium ad Bohemiam Moraviamque spectantium annis 1438–1521. Praha, 2014.; SALONEN–HANSKA: *i. m.*

⁹ Az egyes rétegek magyar vonatkozásaira lásd MÁLYUSZ Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest, 2007.

¹⁰ PLÖCHL, Willibald: *Geschichte des Kirchenrechts. Bd. 2. Das Kirchenrecht der abendlaendischen Christenheit 1055 bis 1517*. Wien–München, 1962. 289.

¹¹ Az egyházmegyei zsinatok határozatai általában valamennyi fokozatot felsorolták, mint például Esztergomban (1382, 1494). *Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adiacentium*. Opera et studio Ignatii BATHYÁNY episcopi Transsilvaniae collectae et illustratae. Vol. III. Albae Caroline-Claudiopoli, 1827. 268.; *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata. Ab anno Christi MXVI. usque ad annum MDCCXV. Accedunt Regum Hungariae, Sedis Apostolicae legatorum constitutiones ecclesiasticae*. Ex Mss. potissimum eruit collegit illustravit P. Carolus PÉTERFFY, e Societate Jesu. Pars prima. In qua concilia et constitutiones ab anno Christi MXVI. usque ad annum MDXLIV. prodeunt. Viennae, 1742. 206.

¹² SALONEN–HANSKA: *i. m.* 6–8.

¹³ OEDIGER, Friedrich Wilhelm: *Über die Bildung der Geistlichen im Späten Mittelalter*. Leiden–Köln, 1953. 54.

képezte a valódi választóvonalat a cölibátus megtartása és az imaórákon (zsolozsmán) történő részvétel követelménye által, egyértelművé téve, miszerint az illető további életét immár kizárólag az egyháznak szenteli. Természetesen csak a presbiteri ordó felvételét követően vált áldozópappá (*presbiter, sacerdos*) az illető, amely lehetővé tette a szentmise celebrálást, valamint a szentségek kiszolgáltatását.¹⁴ Az egyházi rendek legmagasabb fokozatát pedig a püspökség (*episcopatus*) jelentette. Ez utóbbi grádusokat a kisebb ordóktól markánsan megkülönböztetve szent rendeknek (*sacros ordines*) nevezték.¹⁵

A kisebb-nagyobb ordók felvételének kritériumai, az ordináció különböző szegmensei időről-időre visszatérő témái voltak az egyetemes és helyi zsinatoknak, számos pápai döntés született az évszázadok során e kérdéskörben.¹⁶ Természetesen a kánjogászok sem hagyták érintetlenül mindezt, így – egyebek mellett – a *Decretum Gratiani* is részletesen tárgyalta a kérdést.¹⁷ A 15. századtól számos javaslat készült a jelöltekkel szemben támasztott alapvető követelményekkel, valamint a promóciókkal kapcsolatban, míg végül a Trentói Zsinaton (1545–1563) született meg az átfogó reform, amely révén a katolikus megújulás új papi ideálja került előtérbe.¹⁸ A kánonjogi előírások értelmében a szentelés napját megelőző szerdán a jelölteknek egyházmegyéjük székvárosába kellett érkezniük. A helyi *ordinarius* által kijelölt egyháziak alaposan megvizsgálták a szentelendő alkalmasságát. A vizsgálat (*examinatio*) alapvetően a kandidálók elméleti felkészültségére, erkölcsöire, valamint állapotára irányult.¹⁹ Például az 1515-es veszprémi egyházmegyei zsinat előírásai értelmében a kivizsgálás során a törvényes életkort, az erkölcsös életet, a törvényes származást, az olvasás és az éneklés megfelelő szintű ismeretét kérték számon, továbbá igazolniuk kellett a jelölteknek,

¹⁴ SALONEN–HANSKA: *i. m.* 6–8.

¹⁵ „*Tres tamen ultimi et quartus, scilicet episcopatus, sacri ordines dicuntur; nam sunt sacra testimonia a castitate et continentia appellata.*” PÉTERFFY: *Sacra Concilia...* *i. m.* 206.

¹⁶ A folyamat áttekintésére lásd: REHBERG, Andreas: *L'affluenza di ordinandi a Roma alla vigilia della riforma luterana*. In: *La papauté à la Renaissance*. Eds. ALAZARD, Florence – La BRASCA, Frank. Paris, 2007. 167–249, itt 171–200.; PELLICCIA, Guerrino: *La preparazione ed ammissione dei chierici ai santi Ordini nella Roma del secolo XVI, con Appendice di documenti originali*. Roma, 1946. 51–81.

¹⁷ *Distinctio 36–40. Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis romanae fidem recognouit et adnotatione critica instruxit Aemilius FRIEDBERG. Pars prior *Decretum Magistri Gratiani*. Lipsiae, 1879. 133–150.

¹⁸ A folyamatra lásd GÁRDONYI Máté: *A papi élet reformja a Trienti Zsinat korában*. (Studia Theologica Budapestinensia 27.) Budapest, 2001.

¹⁹ OEDIGER: *i. m.* 80–83.

hogy nem élnek szabálytalan állapotban, nem házások, nem bigámisták, nem szolga állapotúak, nincs a szentelést akadályozó testi hibájuk vagy betegségük.²⁰ Az életkorra vonatkozó előírásokat a Viennei Zsinaton (1311–1312) a következőképpen rögzítették: a tonzúra felvételét a 7., a *subdiaconatus*-ét a 18., a *diakonatus*-ét a 20., a *presbitariatus*-ét 25., míg a püspökké szentelést a 30. betöltött életévhez kötötték.²¹ A kánonjog előírása szerint *subdiaconatus*sal kezdődő magasabb ordók felvételéhez szükség volt az említetteken kívül a jelölt számára megfelelő egzisztenciális háttérrel biztosító javadalom (*titulus patrimonii, titulus ecclesiasticus*) igazolására is.²²

A promócióra az adott egyházmegye székesegyházában került sor normál esetben,²³ amelyet a helyi püspök, illetve akadályoztatása, széküresedés esetén a segédpüspök végzett.²⁴ Az egyházi előírásoknak megfelelően évente meghatározott időpontokban kerülhetett sor a klerikusok szentelésére, amelyek I. Gelasius pápa (492–496) rendelkezése értelmében a kántorböjti időszak (*ieiunium quattuor temporum*) szombatjaira, valamint a nagyböjt idejére estek. Mindennek háttérben egyértelműen a böjt állt, hiszen az önmegtartóztatás révén megtisztulva vehették fel a kandidálók az egyházi ordókat.

²⁰ „Hi, qui sunt ad sacros ordines promovendi, infra tres dies ante diem ordinationis suae episcopo vel eius suffraganeo aut examinatorebus deputatis praesentari et examinari debent. Et tales, qui sunt legitimae aetatis, honestae vitae, de legitimo matrimonio nati, et bene sciunt legere et cantare ac in praemissis sint aliquantulum instructi, non irregulares, non coniugati, non bigami, non servi, nisi forte essent manumissi, non coprore vitiiati.” A veszprémi egyház 1515. évi zsinati határozatai. Közéleteszi SOLYMOSI László. Budapest, 1997. 83.

²¹ SALONEN–HANSKA: i. m. 9. Az 1524-es váradi zsinaton is ennek megfelelő határozatot hoztak: „Et tales, qui sunt legitime etatis, ut non obstante impedimento canonico possint in decimo octavo ad subdiaconatus, in XX ad diaconatus et in vigesimo quinto etatis suae anno ad presbyteratus ordines promoveri.” JACZKÓ Sándor: Az 1524-es váradi zsinat és határozatai. PhD-értekezés. Debreceni Egyetem. 2011. (Kézirat) 174.

²² COOPER, Tim: *The Last Generation of the English Catholic Clergy. Parish Priests in the Diocese of Coventry and Lichfield in the Early Sixteenth Century*. Suffolk, 1999. 19.

²³ Bármely alkalmas szakrális helyen, templomokban, kápolnáknak is sor kerülhetett rá, amint számos adat mutatja. 1504 februárjában Antal megarai püspök, pécsi *suffraganeus* például „in capella Sancte Elizabeth in domo solite habitationis nostrae Quinqueecclesiensis fundata” szentelte akolitussá a veszprémi egyházmegyes Han Mihályt. MNL OL Diplomatikai Fényképgyűjtemény (= DF) 278332.

²⁴ A segédpüspökökre további irodalommal lásd FEDELES Tamás: *Középkori pécsi segédpüspökök*. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 22. (2010/1–2) 5–20.

Az ókeresztény gyakorlat szerint az absztinencia vezeklés az elkövetett bűnökért, amely a testet és a lelket egyaránt megtisztítja.²⁵ A kánonjogi szabályozás nyomán az évente hat alkalommal sorra kerülő szentelési időpontokat – a korabeli gyakorlat szerint – a szentmise *introitusa* alapján nevezték meg.²⁶ A szentelések természetesen minden alkalommal ünnepi szentmise keretében (*inter missarum sollemnia*) történtek.²⁷

Az ordinációt követően az illető kérésére kiállították a szentelés tényét rögzítő okiratot. Az egyes egyházmegyék területén lefolyt középkori szentelésekre vonatkozó forrásadottságok régióként eltérőek. Szerencsés esetben fennmaradtak az ordinációs regiszterek,²⁸ általánosságban azonban elmondható, hogy a promóciókat dokumentáló *in partibus* készült korabeli kútfők száma relatíve alacsony. Ez utóbbi megállapítás annak ellenére érvényesnek tartható a Kárpát-medencére, hogy eddig még – legalábbis tudomásom szerint – nem történt kísérlet ezen oklevelek feltárására, összegyűjtésére.²⁹

Az idegen egyházmegyékből érkező klerikusok felszentelése élénken foglalkoztatta a 11–13. század kánonjogászait, glosszatorait.³⁰ Mindez nem is meglepő, hiszen az egyházi feljebbvaló ellenőrzése alól kikerülő, úton lévő klerikusok (*clerici peregrini, vagantes*) egyrészt fogékonyak voltak a tévtanok befogadására, terjesztésére, másrészt pedig a helyi egyházi hatóságok számára ismeretlen előéletük kiváltképp moralitásuk megítélésénél lehetett ag-

²⁵ KLEINHEYER, Bruno: *Die Priesterweihe im römischen Ritus. Eine liturgiehistorische Studie.* (Trierer theologischen Studien 12.) Trier, 1962.

²⁶ Adventben *Veni et ostende nobis*; nagyböjtből *Intret oratio mea*; virágvasárnap előtti szombaton *Sitientes*; nagyszombaton nincs *introitus*; pünkösdkor *Caritas Dei diffusa est*; a szeptemberi kántorböjtt idején *Venite adoremus. Die Weiheregister der Seckauer Bischöfe vor der Reformation 1425–1507.* Einleitung von AMON, Karl. Register von MAIROL, Maria. (Quellen zur Geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 9.) Graz, 1988. XXV.

²⁷ SALONEN–HANSKA: *i. m.* 16.

²⁸ PODLAHA, Antonín: *Liber ordinationum cleri 1395–1416.* (Editiones archivi e bibliothecae s.f. metropolitani capituli Pragensis IX.) Pragae, 1922.; *Die Matrikel des Hochstift Merseburg 1469 bis 1558.* Hg. BUCHWALD, Georg. Weimar, 1926.; *Die Weiheregister der Seckauer Bischöfe; Das Weiheregister des Lavanter Bischofs Leonhard Peurl 1509–1536.* Einleitung von AMON, Karl. Register von MAIROL, Maria. (Quellen zur Geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 10.) Graz, 1994.; CROSS, Claire: *Ordinations in the Diocese of York 1500–1630.* In: *Patronage and Recruitment in the Tudor and Early Stuart Church.* Ed. CROSS, C. (Borthwick Studies in History 2.) York, 1996. 1–19.

²⁹ Néhány 15–16. századi példa: MNL OL Diplomatai Levéltár (=DL) 39912 (1435), 94275 (1483), 86082 (1515); MNL OL DF 253727 (1484), 247923 (1488), 278332 (1504).

³⁰ Részletesen lásd: CONDORELLI, Orazio: *Clerigi Peregrini. Aspetti giuridici della mobilità clericale nei secoli XII–XIV.* Rome, 1995. 147–255.

gályos. Miként igazolhatták tehát erkölcsös életüket azok, akik saját egyházmegyéjüktől távol kívánták felvenni a szent rendeket? Az idegen egyházmegyéhez tartozóknak a helyi püspök, illetve helyettese, a szerzetesrendek tagjainak pedig előjárójuk által kiállított írásbeli engedélyt (*littera dimissoria, dimissorialia*) kellett bemutatniuk. E dokumentumokra a promóciókat tartalmazó regiszterekben,³¹ illetve a szentelésről kiállított oklevelekben³² egyaránt hivatkoztak. Az efféle engedélyek azonban a későbbiekben sok problémát okoztak, ugyanis e dokumentumokat Rómában éppúgy hamisították, mint a részegyházakban.³³ E káros szokás megszüntetése érdekében rendelte el V. Miklós pápa (1447–1455) koronázását követően szinte azonnal, hogy a katolikus főpapok nem adhatják fel a szent rendeket az egyházmegyéjükön kívüli klerikusoknak (*clericos non diocesanos suos*) sem a római Kúriában, sem pedig azon kívül, kivéve a pápa vagy a kamarás kifejezett utasítására (*absque expresso mandato*). A rendelkezés nyomatékosságaként az előírás megszegőit 50 kamarai forint pénzbírsággal, hivatalukból történő felfüggesztéssel, sőt egyházuk *intedictum* alá vételével szankcionálta.³⁴

Miért Róma?

A 15. századtól kezdődően kimutathatóan egyre nagyobb számban érkeztek a kisebb-nagyobb egyházi rendeket felvenni kívánók a pápai Kúriába. A 15–16. század fordulójára tömegessé váló jelenség – Andreas Rehberg találó megfogalmazása nyomán „római szentelési turizmus” – hátterében ugyanakkor

³¹ Például 1431 februárjában és márciusában a seckau püspöktől vette fel az egyházi rendeket a soproni illetőségű Márton, miután a győri püspök engedélyét bemutatta. „El[ectum] diaconum Jaur[iensis] dioc[esis] lit[teram] dim[issorialem] a suo ordinario hab[entem] m[ense] et p[rovisiobis] magnifici comitis Friderici comitis Cilie Segorieque etc. Pistoris de Ödenburg Martinum.” *Die Weiheregister der Seckauer Bischöfe*, 317. sz.

³² Például 1483-ban a boszniai segédpüspök a pécsi püspök engedélye alapján szentelte subdiaconussá Szöglaki Antalt. „... diligens ac matura examinatos sufficiens et idoneum repertum ad presentationem suarum litterarum dimissorialium et illud ad quos dicta examinato pertinere demonstrat iuxta formam sacri canonis necnon iuris necnon sanctorum patrum ac sanctam ritum sancte nostris ecclesie”. MNL OL DL 94275.

³³ ERDÉLYI: *Szökött szerzetesek... i. m.* 110–111.

³⁴ A pápa koronázására 1447. március 19-én került sor. (SCHIMMELPFENNIG, Bernhard: *Das papsttum. Von der Antike bis zur Renaissance*. Darmstadt, 1996. 368.) A *Mandatum episcopis ne ordinent clericos non diocesanos suos* rendeletet a kamarás „de mandato serenissimi in Christo patris et domini nostri domini Nicolai divina prudentia pape quinti super hoc vive vocis oraculo nobis facto” adta ki 1447. március 22-én. ASV Diversa Cameralia vol. 26. 25v.

egy összetett motívumrendszer különböző elemei húzódnak meg.³⁵ Mindazonáltal fontos hangsúlyozni, hogy általánosságban kevés információval rendelkezünk a jelöltek motivációjáról, következésképpen a Rómában szentelt külhoni klerikusok jelentős részénél csak a lehetséges indítékokat kereshetjük, feltételezésekre hagyatkozhatunk. Mégis érdemes megkísérelni válaszokat találni a kérdésre: milyen okok állhattak a kandidáló Rómába özönlése hátterében?

A Tevere parti város a késő középkorban a kereszténység elsőszámú zarándokközpontja volt, így magától értetődően számos klerikust találunk a szélrózsa minden irányából az *Urbs*ba igyekvő peregrinusok között.³⁶ A zarándokprogramok elvégzésén túl indulgenciát nyerhettek, a Kúriában pedig alkalmuk adódott egyéb ügyek intézésére, sőt az ambiciózusabbak akár kúriai alkalmazásba is kerülhettek, hovatovább az Örök Városban telepedhettek le.³⁷ A szentelendők közül többen kifejezetten zarándokként érkeztek a városba, s ezt az alkalmat használták fel az egyházi rendek felvételére.³⁸ Az sem elhanyagolható szempont, hogy az apostolfejedelmek relikviái közelében sorra kerülő promóciók magasabb presztízst jelenthettek a klerikusok számára.

Nem volt példanélküli, hogy az illetékes helyi ordinarius huzamosan nem tartózkodott székhelyén, illetve hosszabb ideig székiüresedésben volt az adott egyházmegye, valamint segédpüspök sem állt rendelkezésre. Ilyen

³⁵ REHBERG, Andreas: *Deutsche Weihekandidaten in Rom am Vorabend der Reformation*. In: Kurie und Region. Festschrift Brigide Schwarz zum 65. Geburtstag. Hgg. FLUG, Brigitte – MATHEUS, Michael – REHBERG, Andreas. Stuttgart, 2005. 277–305, itt 288.

³⁶ FEDELES: *Isten nevében... i. m.* 52–556, itt 121.

³⁷ REHBERG: *Deutsche Weihekandidaten... i. m.* 288.; KUBINYI András: *Magyarok a késő-középkori Rómában*. In: *Studia Miskolcinsia* 3. (1999) 83–91.; NEMES Gábor: *Győregyházmegyeiek a késő középkori Rómában*. In: Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar történeti kutatások a 21. században. Szerk. TUSOR Péter – SZOVÁK Kornél – FEDELES Tamás. (Collectanea Vaticana Hungariae I/15.) Budapest–Róma, 2017. 107–136.

³⁸ LUKCSICS: *Magyar papszentelő okmányok... i. m.*; CSUKOVITS: *i. m.* 164–165. Például 1429 februárjában összesen 19 magyar *acolutus* kérvényezte kúriai szentelését, s a folyamodványokban azt is rögzítették, hogy ők „... hanc aliam urbem causa devotionis et peregrinationis non sine modicis fatigiis et laboribus personaliter accesserunt”. LUKCSICS Pál: *XV. századi pápák oklevelei I–II*. (Monumenta Hungariae Italica 1–2). Budapest, 1931–1938. I. 1129–1130., 1133. sz. Arra is akad példa, hogy a Rómába igyekvő klerikus nem a Kúriában, hanem utazása közben szenteltette pappá magát. A szentgotthárdi apátot például a győri vikárius engedélyével „ad sanctam sedem apostolicam iterante” a seckauai püspök szentelte presbiterré (1468). *Die Weiheregister der Seckauer Bischöfe*, 1638. sz.

esetekben a szomszédos egyházmegyék egyikében, illetve a *Curia Romaná*-ban vehették fel az egyházi ordókat a jelöltek.³⁹

Tucatjával érkeztek a javadalmakra „vadászó” szegény klerikusok elsősorban az újonnan megválasztott pápák pontifikátusának kezdetén, hogy egy-egy javadalomra várományt (*expectatio*) kapjanak. Mindez a latin nyelv-tant, az éneklést és a prédikációt érintő vizsgálához volt kötve, s akik megfelelően teljesítették az *exament*, azok felkerültek a várólistára a beneficium elnyerésének reményével. Minthogy ők személyesen a Kúriában tartózkodtak, közülük számosan egyúttal az egyházi rendeket is Rómában vették fel.⁴⁰

A kandidálóknál felmerülhettek olyan problémák, hiányosságok (*defectus*), illetve a kánonjogi előírásokkal szemben elkövetett vétségek (*delictus*), amelyek szabálytalan állapotot (*irregularitas*), s ebből következőleg szentelési akadályt eredményezhettek, amelyek alól a szentelendők kizárólag a Kúriában kaphattak felmentést. Korszakunkban a pápai udvar három hivatalába, az Apostoli Kancelláriára, a Penitenciáriára, valamint a *Dataria Apostolicára* futottak be a szentelésekkel kapcsolatos folyamodványok, amelyek kedvező elbírálása esetén kerülhetett sor az ordinációra.⁴¹ Leggyakrabban a kánonjogilag rögzített hat időpontra kívül történő ordinációra (*tribus diebus dominicis vel festiuis extra tempora a iure statuta*) vonatkozó szupplikációkkal találkozunk. Ez nem meglepő, hiszen a legtöbb jelölt a lehető legkevesebb ideig kívánt Rómában tartózkodni, valamint az egyes ordók felvétele közt előírt szünet (*interstitia*) nélkül kívántak a szenteléseken részt venni.⁴² A lelkipásztori szolgálattal járó (*cum cura animarum*), illetve a nagyobb javadalmak viselése esetében feltétel volt az egyházi rendek felvétele a javada-

³⁹ PELLICCIA: i. m. 25.

⁴⁰ MEYER, Andreas: *Arme Kleriker auf Pfründensuche. Eine Studie über das in forma pauperum-Register Gregors XII. von 1407 und über päpstliche Anwartschaften im Spätmittelalter.* (Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht 20.) Köln–Wien, 1990.; SCHWARZ, Brigide: *Römische Kurie und Pfründenmarkt im Spätmittelalter.* In: *Zeitschrift für Historische Forschung* 20. (1993) 129–152.; SCHMUGGE, Ludwig: *Kirche, Kinder, Karrieren. Päpstliche Dipense von den unehelichen Geburt im Spätmittelalter.* Zürich, 1995. 196–197.

⁴¹ SCHMUGGE, Ludwig – HERSPERGER, Patrick – WIGGENHAUSER, Béatrice: *Die Supplikenregister der päpstlichen Pönitentiaria aus der Zeit Pius' II. (1458–1464).* (Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom 84.) Tübingen, 1996. 196–197.; SALONEN–HANSKA: i. m. 28–30.; ERDÉLYI Gabriella: *A Sacra Poenitentiaria Apostolica hivatala és magyar kérvényei a 15–16. században.* (I. Közlemény) *Levél-tári Közlemények* 74. (2003/1–2) 33–57, itt 44–45.

⁴² Az eredeti előírás értelmében az egyházi rendek egyes fokozatainak felvétele között egy évnek kellett eltelni. PLÖCHL: i. m. 304.

lom elnyerését követő egy éven belül. Sokan e terminus áthágása miatt keltek útra felmentésért, amely megszerzését követően sokan a Kúriában vették fel az ordókat.⁴³ A különböző defektusok közül a legtöbb szentelésre váró a törvénytelen születés (*ex defectu natalium*), a testi hiányosságok (*ex defectu corporis*), az előírtnál alacsonyabb életkor (*ex defectu aetatis*), valamint az elégtelen tudás (*ex defectu scientiae*) miatt kért diszpenzációt. A deliktumok között pedig többek között a hitehagyást (*apostasia*), az eretnekséget (*haeresis*), illetőleg a gyilkosságot (*homicidium*) találjuk.⁴⁴ A folyamodványokat személyesen benyújtók az esetek túlnyomó részében Rómában szenteltették fel magukat.⁴⁵

A Kúriában dolgozó klerikusok, valamint az *Urbs Aeterna* egyetemén tanulók számára ugyancsak kézenfekvő volt a római promóció. Ennek szemléletes példáját nyújtja Kutasi Tamás vasvári kanonok majd prépost, győri kanonok, majd órkanonok, később esztergomi kanonok és vikárius esete. Ő az esztergomi káptalan kúriai tizedperének egyik képviselőjeként (*sollicitator*) érkezett a Tevere partjára 1453 augusztusában, s ott tartózkodása egészen 1457 márciusáig adatolható. Rómában kánonjogi tanulmányokat folytatott, amelyeket doktori fokozattal abszolválta.⁴⁶ 1455 tavaszán döntött úgy, hogy felveszi a magasabb ordókat, s sorrendben alszerpappá, diakónussá, végül pedig presbiterré szentelték a vatikáni Szent Péter bazilika Szűz Mária-kápolnájában.⁴⁷

⁴³ PELLICCIA: *i. m.* 31–33.

⁴⁴ SCHMUGGE–HERSPERGER–WIGGENHAUSER: *i. m.* 196–197.; ERDÉLYI: *A Sacra Poenitentiarum Apostolica... i. m.* 44.

⁴⁵ Akad persze ellenpélda is, amint a következő eset mutatja. Kamanci Balázs kalocsai kanonok és bodrogi főesperes személyesen nyújtotta be folyamodványát (1522) annak érdekében, hogy egy helyi (*in partibus residenti*) püspöktől az előírt időpontokon kívül valamennyi egyházi ordót felvehesse. ASV Reg. Suppl. vol. 1755. fol. 273v.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 3. sz.

⁴⁶ KÖBLÖS: *i. m.* 402–403.; KÖRMENDY Kinga: *Studentes extra regnum 1183–1543. Esztergomi kanonokok egyetemjárása és könyvhasználat 1183–1543.* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III/9.) Budapest, 2007. 195.

Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536), I. Obligationes, Solutiones. Feltárta, szerkesztette és közreadja: LUKCSICS József – TUSOR Péter – FEDELES Tamás – NEMES Gábor. (Collectanea Vaticana Hungariae vol. I/9.) Budapest–Róma, 2014. 218–219. sz.; C. TÓTH Norbert: *Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. I. Rész. A kanonoki testület és az egyetemjárás.* (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 7.) Budapest, 2015. 96.; UŐ: *Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. II. Rész. A sasadi tizedper 1452–1465 közötti „krónikája”.* (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 8.) Budapest, 2015. 30.; NEMES: *Győregyházmegyeiek... i. m.* 128.

⁴⁷ ASV Camera Apostolica, Libri formatarum vol. 3. fol. 98v, 100v, 101v.

A fentebb említettek okok mellett azonban időről-időre előfordultak különböző visszaélések is, amelyek a 15. század elejétől élénken foglalkoztatták a teológusokat, kánonjogászokat, s e káros jelenséget a pápák is igyekeztek több-kevesebb sikerrel orvosolni.⁴⁸ A római utazás egyik mozgatórugójaként említhetjük például a megfelelő képzettség hiányát, amelynek következtében a jelöltet a helyi *ordinarius* nem volt hajlandó felszentelni. Több esetben előfordult, hogy a tehetséges, képzett klerikusok anyagi ellenszolgáltatás fejében a gyengébb felkészültségűek helyett tették le a vizsgát. Természetesen ez nemcsak a Kúriánál, hanem az *in partibus* szentelési vizsgáknál is előfordult.⁴⁹

A visszaélések szintén elterjedt formája volt a nem létező, azaz „színlelt” javadalomra (*ad fictum titulum*) történő promóció. Amint fentebb említettem, a magasabb ordók felvételéhez a jelölteknek a megélhetésüket biztosító egyházi javadalom birtokában kellett lenniük. Sokan azonban nem rendelkeztek egyházi beneficiummal vagy garantált bevételi forrással, következésképpen csaláshoz folyamodtak. A Penitenciária hivatalához benyújtott diszpenzációs kérelmek között számos ilyen esetet találunk.⁵⁰ A hamis javadalmakkal történő visszaéléseket azonban nehéz volt felderíteni, főként a messzi vidékről érkezők esetében. Nem véletlen tehát, hogy e kérdés állandóan napirenden volt a késő középkori helyi és egyetemes zsinatokon. X. Leó pápa (1513–1521) pedig 1513 decemberében kelt bullájában két év felfüggesztéssel szankcionálta a hamis beneficium feltüntetésével csalókat.⁵¹

A Camera Apostolica és a kúriai szentelések

A Rómán kívüliek kúriai promóciójának két hivatalos csatornája volt a vizsgált korszakban: az Apostoli Kamara és a város püspökének (azaz a pápának)

⁴⁸ PELLICCIA: *i. m.* 51–81.; REHBERG: *Deutsche Weihekandidaten... i. m.* 284–287.

⁴⁹ MEYER: *i. m.* 30. VI. Sándor pápa (1492–1503) pontifikátusa alatt Melchior de Valmania barcelonai egyházmegyei pap a csalást következően a Penitenciáriához benyújtott felmentési kérelmében a következőket olvashatjuk: „... *prefatus exponens non se ipsum sed quendam alium in loco sui seu imperosnari suam furtive et fraudulenter in dicta Camera presentatum examinari secumque postmodum tamquam examinatum et ydoneum vigore dictu supplicationis ad omnes ordines predictos, alia tamen rite, promoveri fecit*”. SALONEN–HANSKA: *i. m.* 200. 114. jz.

⁵⁰ Összefoglalóan lásd erre ERDÉLYI: *Szökött szerzetesek... i. m.* 109–113.

⁵¹ PELLICCIA: *i. m.* 56.

lelkiekben általános helynöke (*vicarius in spiritualibus in Urbe*).⁵² Az említettek mellett a Kúriában tartózkodó püspökök (*in curia romana residentes*) is kiszolgáltathatták természetesen a megfelelő ordókat. Ők általában egy-egy földközi-tengeri szigetről, Dél-Itáliából vagy a Balkánról érkeztek, ahol egy-egy kisebb, általában nem túl gazdag püspökség élén álltak. Számosan közülük szentelési felhatalmazásukat (*potestas ordinandi*) kihasználva, sok esetben elmentételezésért cserébe végeztek szenteléseket, dacára annak, hogy e visszaélést a pápák folyamatosan ostromozták. Azok tehát, akik az előírásokat követve kívánták felszenteltetni magukat egyrészt a *Camera Apostolica*hoz, másrészt pedig a római vikáriushoz fordulhattak.⁵³

Az Apostoli Kamara a pápai kúria egyik legősibb hivatala, amely a 14. század folyamán a Szentszék gazdasági, politikai jellegű és bíraskodási feladatokat ellátó központi orgánumává, valamint az Egyházi Állam legfelső kormány szervévé vált. XXII. János pápasága idején (1316–1334) fejlődött valódi centralizált hivattallá, amit jól szemléltetnek a korszakban általánossá vált, szisztematikusan tagolt könyv- és számviteli kötet-sorozatok. A hivatal élén a kamarás (*camerarius domini nostre papae, camerlengo*) állt, IV. Jenő pontifikátusától (1431–1447) kezdődően egy-egy kardinális. A kései középkorban a pápai udvar egyik legbefolyásosabb tagjaként ő kormányozta az Egyházi Államot. Igen széles és változó hatás- és feladatkörrel rendelkezett, joghatósága a pápai udvar személyzetére is kiterjedt; a Szentatya távollétében és *sede vacante* idején a *camerarius* irányította a pápai udvart.⁵⁴ Jóllehet eredetileg nem tartozott hatáskörébe a papszentelések ügye, azonban a pápa felhatalmazása révén a promóciókkal kapcsolatban is eljárhatott. E téren a Konstanzi Zsinatot (1414–1418) követően V. Márton (1417–1425) reformjaihoz kapcsolódóan

⁵² A vikárius által felügyelt kúriai szentelések magyar vonatkozásait egy önálló tanulmány keretében kívánom feldolgozni. Az ügymenetre általánosságban lásd REHBERG: *L'affluenza... i. m.*; UŐ: *Deutsche Weiheskandidaten... i. m.*; PELLICCIA: *i. m.*

⁵³ REHBERG: *L'affluenza... i. m.* 200.

⁵⁴ Néhány ezzel kapcsolatos alapvető munka a teljesség igénye nélkül: GOTTLOB, Adolf: *Aus der Camera Apostolica des 15. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte des päpstlichen Finanzwesens und des Endenden Mittelalters*. Innsbruck, 1889.; SAMARAN, Charles – MOLLAT, Guillaume: *La fiscalité pontificale en France au XIVe siècle*. Paris, 1905.; FELICI, Guglielmo: *La Reverenda Camera Apostolica*. *Studio Storico-Giuridico*. Roma, 1940.; WEAKLAND, John E.: *Administrative and Fiscal Centralization under Pope John XXII, 1316–1334*. *Catholic Historical Review* 54. (1968) 39–54, 285–310.; DEL RE, Niccolò: *La Curia Romana. Lineamenti Storico-Giuridici*. (Sussidi Eruditi 23.) Roma, 1970. 295–309.; PASTURA, Ruggerio Maria Grazia: *La Reverenda Camera Apostolica e i suoi archivi (secoli XV–XVIII)*, con contributi di CHERUBINI, Paolo – LONDEI, Luigi – MORENA, Marina – SINISI, Daniela. Roma, 1984.; *Cameralia Documenta Pontificia* I/9. XXV–XXXIX. (további irodalommal)

állandósult hatásköre. Ezt egyértelműen szemlélteti, hogy a *Camera Apostolica* égisze alatt történt klerikusszentelésekre vonatkozó adatokat 1425-től kezdve dokumentálták, majd egy újonnan létesített regisztersorozat, a *Libri formatarum* egyes köteteibe illesztették.⁵⁵

A Kamara azon nem római személyek esetében bírt jogosultsággal, akik nem rendelkeztek az illetékes megyéspüspök szentelési engedélyével, illetőleg még nem tartózkodtak egy éve a Kúriában.⁵⁶ A promócióhoz szükség volt egy pápai engedélyre, amely felhatalmazta a jelölteket, hogy a Kúriában tartózkodó valamely püspöktől felvehessék a kívánt ordókat. A szupplikáció tartalmazta a jelölt legfontosabb adatait: a nevét, a származási és a szolgálati helye szerinti egyházmegyét, valamint egyházi javadalma pontos megnevezését (*titulus, patrimonium, titulus victus et vestitus, pensio*). A szenteléshez elegendő volt egy pozitívan elbírált, a pápai okirat kiállítását nem igénylő (*sola signatura*) folyamodvány.⁵⁷ Korszakunkban e *supplicatiók* záradékában (*clausula*) az engedély mellett utalás történt a kötelezően előírt vizsga letételére, valamint a szentelést végző püspökre (*ordinator*).⁵⁸ A kérelem kedvező elbírálását követően a szentelésekkel kapcsolatos teendőket immár a Kamara hivatala végezte: meghatározta és nyilvánossá tette a vizsgálat helyét és idejét, megszervezte a jelöltek szentelését, majd pedig regisztrálta azokat.⁵⁹ A hivatal szentelésekben betöltött kulcsszerepét jelzi II. Pius *Cum ex*

⁵⁵ A sorozatról általánosságban lásd: FINK, Karl August: *Das Vatikanische Archiv. Einführung in die Bestände und ihre Erforschung*. Rom, 1951. 55.; BOYLE, Leonard E.: *A Survey of the Vatican Archives and of its Medieval Holdings*. (Subsidia mediaevalia 1.) Toronto, 1972. 47.; ÉRSZEGI Géza: *A Curia Romana középkori levéltárai*. Levéltári Szemle 28. (1978) 321–339, 325, 330. Az egyes kötetek részletes leírását lásd SCHMITZ(-KALLENBERG), Ludwig: *Die Libri Formatarum der Camera Apostolica*. Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und für Kirchengeschichte 8. (1894) 451–472, 452–457.

⁵⁶ A püspökök szentelése, valamint az apátok benedikálása is a hivatal szervezésében történt. Egyetlen erre vonatkozó adatot dokumentáltak mindössze: 1475. június 16-án Péter választott nándorfehérvári püspököt szentelték a Kúriában. ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 6. fol. 212v.

⁵⁷ KATTERBACH, Bruno: *Päpstliche Suppliken mit der Klausel der „sola signatura“*. Römische Quartalschrift 31. (1923) 185–196. A *Signatura Papae*, a *Cancellaria* és a *Dataria Apostolica* hivatalai egymással szoros együttműködésben adták ki az „*ad ordines*” engedélyeket. PELLICCIA: *i. m.* 33.

⁵⁸ Például „*Et cum absolute a censuris ad effectum. Et de licentia promovendi ad ordines huiusmodi quibusvis tribus diebus, ut supra, a r[everendo] p[at]re d[omino] episcopo Bellicastrensi in Ro[mana] Cu[ria] etiam extra tempora et celebrandi ubique, ut supra. Et quod presentis supplicationis sola signatura sufficiat et ubique in iudicio et extra fidem faciat, attento, quod in Cu[ria]. Et quod examinetur in Camera Apostolica, in qua doceat se esse arctatum et promoveatur per episcopum Bellicastrensem.*” (1522) ASV Reg. Suppl. vol. 1773. fol. 135r.; LAKATOS: *Supplicationes...* *i. m.* 14. sz.

⁵⁹ PELLICCIA: *i. m.* 35.

sacrorum ordinum kezdetű bullája is (1461), amely a római promóciókkal kapcsolatos visszaélések megszüntetését célozta.⁶⁰

A kötelezően előírt alkalmassági vizsgálat során a kamarás által kijelölt *examinator* ellenőrizte a bemutatott dokumentumok hitelességét, a magasabb rendeket felvenni kívánók esetében a javadalom tényleges birtoklását, az esetlegesen felmerülő akadályokat, valamint természetesen a jelölt erkölcsseit s felkészültségét. A szigorú kontrollt szemlélteti Ludovico Scarampi kamarás (1440–1465) az 1464. szeptember 22-én sorra kerülő általános kúriai szentelésen (*ordinationes generales*) részt venni kívánók számára pápai mandátum alapján megfogalmazott utasítása, amelyet három frekventált helyen, jelesül az Angyalvár és a Szent Celsus-templom falán, valamint a Campo de' Fiorin függesztettek ki. Ennek értelmében a kandidálóknak a szentelést közvetlenül megelőző napok egyikén, szerdán, csütörtökön vagy pénteken meg kellett jelenniük az Apostoli Kamarában a szokásos vizsgára, valamint információt kellett szolgáltatniuk titulusukról, illetve javadalmukról. Akik nem jelentek meg és nem tették le a vizsgát, azokat nem szentelték fel.⁶¹ Néhány eszendővel később Marco Barbo *camerlengo* (1465–1471) hasonlóan rendelkezett.⁶²

Minthogy a későbbiekben is állandó problémát jelentettek az *Urbs Aeterná*ban tartózkodó, szerény jövedelemmel rendelkező püspökök által kellő körültekintés nélkül végzett ordinációk, II. Gyula (1503–1513) és X. Leó

⁶⁰ „Nos [...] auctoritate apostolica, hac constitutione perpetuo valitura, statuimus et ordinamus quod omnes et singuli qui, absque dispensatione canonica aut legitima licentia, sive extra tempora a iure statuta, sive ante aetatem legitimam, vel absque dimissoriis literis, etiam citramontanis (praeterquam si, in hoc ultimo casu, per Cameram Apostolicam, iuxta illius stylum, ordinati fuerint), ad aliquem ex sacris ordinibus se fecerint promoveri, a suorū ordinum executione, ipso iure, suspensi sint; et si, huiusmodi suspensione, in eisdem ordinibus ministrare praesumpserint, eo ipso irregularitatem incurrant. Praeterea, ultra alias poenas in tales generaliter a iure inflictas, beneficiis ecclesiasticis possint iure privari.” [kimelés tőlem – F.T.] *Bullarium diplomatum et privilegiorum sanctorum Romanorum pontificum Turinensis editio*. Tomus V. Ed. Aloysius TOMASSETTI. Augustae Taurinorum, 1860. 165–166. 9. sz.

⁶¹ „Mandatum affigendum valvis Castri sancti Angeli, Sancti Celsi et Campifloris pro ordinibus celebrandis. – Ludovicus miseratione divina tituli sancti Laurentii in Damaso sacrosanctae Romanae ecclesiae presbiter cardinalis Aquilignensis, domini pape camerarius, ex commissione Serenissimi domini nostri pape vive vocis oraculo nobis facto. Intimatur omnibus et singulis volentibus promoveri, quatenus die sabbati proxime sequenti, quo erit vicesima secunda mensis septembris, ordines celebrantur generales. Ideo volentes ad omnes ordines promoveri compareant in Cameram Apostolicam diebus Mercurii, Iovis et Veneris proxime sequentibus horis consuetis ad subeundum consuetum examen et docendum de titulis seu beneficiis eorum. Alioquin qui non venerint et examinati non fuerint postea nullatenus admittentur. Datum Rome apud sanctum Petrum anno a Nativitate Domini MCCCCLXIII^{vo}, Indictione XII°, die vero XVII Mensis septembris, pontificatus Serenissimi in Christo patris et domini nostri domini Pauli divina providentia pape II Anno primo.” – ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 4, fol. 2r.; PELLICCIA: i. m. 436. 3. sz.

⁶² 1470. március 11. ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 5, fol. 4r.; RÁBIK: *Camera apostolica*, 40. sz.

több intézkedést is hozott a szentelési eljárás szigorítása, ellenőrzése érdekében. 1503-ban Francesco Bartolomeo penitenciárius, a krétai Mylopotamos püspöke kapott általános apostoli felhatalmazást a Kamara szervezte szentelésekre, amely koncesszió hat évvel később élete tartamára (*quamdiu vitam duxeris*) bővült. A megbízás értelmében csak és kizárólag azoknak adhatta fel az egyházi rendeket, akik alkalmasságát a kamarában megvizsgálták, s a promócióra vonatkozóan annak vezetője engedélyt adott. A szentelést követően pedig a püspöknek jelentést kellett benyújtania a hivatalba. A *camerariust* és a hivatal valamennyi munkatársát egyúttal arra utasította a Szentatya, hogy másoknak ne adjanak szentelésekre vonatkozó utasításokat, párhuzamosan pedig visszavonta valamennyi Kúriában tartózkodó püspök kamarai szentelési engedélyét.⁶³ Az V. Lateráni Zsinaton (1512–1517) egy a kúriai hivatalok reformját előkészítő bizottság foglalkozott a római ordinációk kérdésével, ennek következtében a konzílium ideje alatt s az azt követő években több pápai határozat is született e tárgykörben. X. Leó előírta, hogy a kamara organizálta szenteléseknél csupán egyetlen vizsgálótól működhet. A kijelölendő püspöki vagy érseki rangú személynek megfelelő erkölcsökkel s a tudományokban való jártassággal kellett rendelkezni, munkáját pedig egy kamarai nótárius segítette. Az első állandó *examinator*ra sekrestyését, Gabriel durazzói érseket nevezte ki, a szenteléseket pedig – miután a jelöltek „de litteratura et titulo” alkalmasnak bizonyultak – Gian Francesco Salvinire, a kis-ázsiai Spignat (Bigha, Pegae) püspökére bízta (1513). Öt évvel később Vincenzo de Andreis otocsáci püspök a pápa *domesticusa* kapott élete tartamára ordinátori megbízást, egyúttal mindenki mástól visszavonta az erre vonatkozó felhatalmazást. Az egyházfő a visszaélések és a *simonia* megszüntetése érdekében

⁶³ 1503. november 20.: „*Raphael etc. reverendo in Christo patri domino Francisco Bartolomeo episcopo Milopotamensi, prefati serenissimi domini nostri pape penitentiario [...] ad beneplacitum nostrum proxime futurum a data presentium incipiendo et computando [...] cum potestate et auctoritate omnes et singulos hic in romana Curia sacros etiam presbiteratus ordines profiteri et ad illos promoveri volentes, gratiam tamen benedictionem communionem licentiam signaturam et mandatum a serenissimo domino nostro et Camera Apostolica, previo tamen maturo examine et per Cameram ipsam approbatos et pro ydoneis admissos super ordinibus per eos postulandis, prout a sacro Canone Decretis et constitutionibus apostolicis permittitur, iuxta signaturas et mandata desuper auctoritate apostolica facienda huiusmodi et non alies aliter nec alio modo, licentiam auctoritatem et potestatem [...] promovendi et ordinis ipsos spirituales concedendi paternitati vestrae damus et concedimus per presentes; [...] et de gestis singulis debitum relationem in Camera apostolica faciat [...]*”; 1509. január 31.: „[...] *quecumque mandata super huiusmodi suscipiendis ordinibus et ad illos promovendis pro tempore concessa alteri quam tibi nullatenus dirigant, revocantes quascumque gratias et concessiones similes quibuscunque aliis episcopis seu archiepiscopis [...]*” PELLICCIA: i. m. 448–450, 8–9. sz.

megtiltotta, hogy a vizsgálot és a szentelést végzőt a jelöltek bármivel is jutalmazták. Ezért évi tíz dukátos salláriumot állapítottak meg számára, amely a megvesztegethetőségnek kívánta elejét venni, s amely összeget a kamara folyósított számára. Mivel azonban számos Rómában tartózkodó püspök ennek dacára sem hagyott fel káros üzelmeivel, s titokban ellenszolgáltatásokért továbbra is szenteléseket végzett, a következő évben a pápa megismételte Vincenzo kinevezését s mások koncessziójának visszavonását.⁶⁴

A kamarai vizsgálatok, amint fentebb említettem, három területre terjedtek ki: a jelölt moralitására, szakmai felkészültségére, valamint a nagyobb rendek esetében a javadalom meglétére. Noha az általánosan elterjedt nézet szerint a 16. századi hitújítás egyik kiváltó oka éppen a késő középkori lelkészkedő klérus züllöttsége, hanyagsága és alacsony szintű műveltsége volt, félrevezető lenne e sztereotípiának az alsópapság teljes spektrumára történő általánosítása.⁶⁵ Vajon miféle követelményeket támasztottak a kandidálókkal szemben, milyen jellegű ismeretekről kellett számot adniuk a szentelésre váróknak? Mivel az Apostoli Kamarában lefolytatott vizsgálatokról nem maradtak korunkra feljegyzések, e kérdés megválaszolásához elsősorban az általános egyházi kánonok normái, valamint a korabeli egyházmegyei zsinatok határozatai nyújthatnak támpontokat.⁶⁶ Az utóbbi forráscsoport kapcsán érdemes Mályusz Elemér a késő középkori magyar szinódusok – elsősorban az 1382-es esztergomi – előírásai alapján megfogalmazott tételét felidézni. Nézete szerint ezen előírások „egy pap, plébános ismereteinek minimumát meglehetősen alacsonyan szabták meg”, mivel a kánonok az írástudást nem írták elő a presbiterek számára.⁶⁷ A 15. századi okleveles adatok azonban árnyalják e negatív képet, ugyanis a magyar vidéki plébánosok, temp-

⁶⁴ PELLICCIA: *i. m.* 54–71.

⁶⁵ BÜNZ, Enno: *Thüringens Pfarrgeistlichkeit vor der Reformation*. Historisches Jahrbuch 124. (2004) 45–74.; Uő: *Die Pfarrgeistlichkeit*. In: *Alltag und Frömmigkeit am Vorabend der Reformation in Mitteldeutschland*. Katalog zur Ausstellung „Umsonst ist der Tod”. Hg. KÜHNE, Hartmut – BÜNZ, Enno – MÜLLER, Thomas T. H. n. 2013. 42.

⁶⁶ OEDIGER: *i. m.* 83–94.

⁶⁷ MÁLYUSZ: *i. m.* 132–133. Az esztergomi zsinat kánonjait lásd: BATHYÁNY: *Leges... i. m.* 270–271. A miséspapok felkészültségére vonatkozó előírások a 15–16. századi konzíliumok előírásaiban sem bővültek, ugyanis ezek az 1382-es szinódus határozatainak szövegéből indultak ki. Azt is fontos hangsúlyozni, hogy e zsinati könyv forrásai között megtaláljuk az Európa-szerte széles körben elterjedt Nîmes-i szinodális könyvet (1256), valamint a krakkói egyházmegye zsinati határozatait (1320). ERDŐ Péter: *Egyházjog a középkori Magyarországon*. Budapest, 2001. 25–53, 81.

lomigazgatók közül is számosan bekapcsolódtak az egyházi és világi igazságszolgáltatás írástudást is igénylő munkájába, amely tény ismeretében a neves szerző „műveltségük színvonalának emelkedését” konstataálta.⁶⁸ A szentelendők alkalmasságára vonatkozóan Guillelmus Durandus 13. század végi racionáléja (*Rationale divinatorum officiorum*) tartalmaz általános előírásokat, amelyek széles körben ismertté váltak: tudjanak misét celebrálni és gyóntatni, ismerjék a szentségek kiszolgáltatásának rítusait, a hívek számára pedig tartsanak prédikációkat. A 15. század második felében és a 16. század elején Itáliában összeállított püspöki szertartáskönyvek (*Pontificale romanum*) előírásai szerint a *subdiaconus*oknak és a *diaconus*oknak elegendő volt a jó latin olvasási készség (*saltem sciat bene et expedite legere*) és a megfelelő énektudás (*et competenter cantare*), a latin grammatika és a zsolozsmázás ismerete. A papok esetében mindez a misecelebrálással és szentségek kiszolgáltatásával egészült ki.⁶⁹ A római Kúriában végzett vizsgálatok első említése IV. Orbán pápasága idejéből (1261–1264) származik. A későbbiek során a különböző egyházi javadalmakért szupplikáló, beneficiummal még nem rendelkező klerikusokat is vizsgára kötelezték, amint fentebb említettem. E procedúra a kötelező szentelési vizsgálat egy előrehozott részét, tudniillik a latin nyelvi ismeretek számonkérését (*examinatio in litteratura*) foglalta magába. A XII. Gergely pápához (1406–1415) 1407-ben benyújtott kérelmeket tartalmazó szupplikációs kötet (*in communi forma pauperum*) révén képet alkothatunk a vizsga egyes elemeiről, ugyanis az egyes folyamodványoknál feljegyezték a számonkérés eredményét. E szerint a jelölteknek elsőként egy latin nyelvű szöveget kellett felolvasniuk, értelmezniük (*legere, construere*), majd egy grammatikai feladat megoldása (*latinizzare, loqui latinis verbis*) következett, végül pedig énektudásukról (*cantare*) adtak számot. Magától értetődően az említettek a szentmise bemutatásához is nélkülözhetetlenek voltak. Az értékelés skáláján a következő kategóriákat találjuk: jó (*bene*), értő (*competenter*), megfelelő (*modicum*), gyenge (*debiliter*) és rossz (*male*). Az Európa különböző területeiről érkező ötszázhatvan kérvényező kilencvenhat százaléka jól olvasott (*bene, competenter*), a szövegértés azonban többeknek komolyabb kihívást jelentett. Harminchét fő teljesítményét megfelelőre, gyengére vagy rosszra értékelték a vizsgáztatók, hárman pedig egyáltalán nem értették az olvasott textust.⁷⁰ A kérvényezőök között található két

⁶⁸ MÁLYUSZ: *i. m.* 133–134.

⁶⁹ PELLICCIA: *i. m.* 45–48.

⁷⁰ MEYER: *i. m.* 29–37.

magyar (zágrábi egyházmegye) klerikus a vizsga mindhárom elemét sikerrel abszolválta. A korábban az erfurti egyetemen is megfordult (1399) Racsai Péter valamennyi tárgyat értően, míg Monoszlói Gál jól teljesítette.⁷¹ Az Apostoli Kamarában lefolytatott szentelési vizsgálatok is minden bizonnyal hasonlóképpen zajlottak, kiegészülve a Szentírás, a katekizmus, a hitvallás, a szentségek kiszolgáltatásának és a mise bemutatásának ismeretére vonatkozó kérdésekkel. Vélhetőleg a jelöltek iskolázottsága felől is érdeklődhettek (*ubi educati sunt*), amint ezt az egyik vizsgálatra vonatkozó kánonban olvashatjuk.⁷² Ezt mutatja, hogy a *Libri formatarum* kötetében az iskolát végzett kandidálók esetében az erre utaló *scolaris* szót is feltüntették. A betűvetésben való jártasságot tehát valószínűleg Rómában sem kérték számon. Mindezt alátámasztja a pápi hivatásra készülők számára a 15–16. század fordulóján *Cura Pastoralis pro ordinandorum tentamie collecta* címen összeállított *manuale*, amely szintén nem utal az írástudás szükségességére.⁷³ Mindazonáltal kevésbé tartom elképzelhetőnek, hogy a 16. század első negyedében írástudatlan, képzetlen klerikusok tömege kerekedett volna fel a távoli Magyar Királyság területéről és Európa más vidékeiről annak reményében, hogy az Örök Városban kevésbé szigorú szentelési vizsgálatok révén könnyen áldozópappá válhatnak. Mindezt alátámasztja a II. Pius és II. Pál pápa pontifikátusát célzó szisztematikus vizsgálat eredménye is, amely szerint az a korábbi feltételezés, miszerint a pápai Kúria hanyagsága központi szerepet játszott volna a késő középkori klérus gyenge képzettségében, egyáltalán nem tartható. A Penitenciária hivatala szigorúan ellenőrizte a klerikusok képzettségét, és csak olyan esetekben adott felmentést számukra, amelyek nem érintették az illető képzettségének minőségét. A *Camera Apostolica* által szervezett ordinációk dokumentumai pedig igazolják, hogy a pápai udvarban történt szentelésekkel egyáltalán nem árasztották el a helyi püspökök egyházmegyéit képzetlen és alkalmatlan papsággal.⁷⁴

⁷¹ Uo. 100, 218. sz. és 122. 481. sz.

⁷² MEYER: *i. m.* 30.

⁷³ PELLICCIA: *i. m.* 47–48. Erre vonatkozóan a Trentói Zsinat 23. ülésén (1563) hoztak először általános érvényű határozatokat. Az első tonzúrát sem vehették fel azok, akik nem tudtak írni és olvasni (*legere et scribere nesciant*), továbbá a papnevelő szemináriumokba is csak azokat kerültek be, akik „*legere et scribere competenter noverint*”. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*. Curantibus ALBERIGO, Josepho – JOANNOU, Perikle-P. – LEONARDI, Claudio – PRODI, Paulo. Basiliae et al., 1962. 722, 726–727.

⁷⁴ SALONEN–HANSKA: *i. m.* 270–271.

A szükséges engedélyek beszerzését, majd a vizsga letételét követően kerülhetett sor a promócióra. Miután az alkalmas személyeket besorolták az egyes szentelési időpontokhoz, neveiket egy kamarai jegyző dokumentálta, a *camerlengo*⁷⁵ pedig felhatalmazta a szentelést végző püspök(ke)t. Mint-hogy azonban az aktus eredendően a pápa engedélye alapján történt, minden esetben (formulaszerűen) utaltak a szentatya szóbeli utasítására is (*ex commisione pape [...] vive vocis oraculo*).⁷⁶

A *generalis ordinatiók* során a Kamarában is az előírt évi hat időpontot tartották szem előtt. A felmentések folyamatos növekedése következtében azonban tulajdonképpen egész évben folytak a promóciók.⁷⁷ A szentelések nem kötődtek állandó helyszínhez. Az ordinációkra a legtöbb alkalommal a vatikáni Szent Péter bazilika egyik oldalkápolnájában vagy sekrestyéjében, illetve a *Borgo* kisebb templomainak valamelyikében került sor. Természetesen a pápa, s ezáltal – az *Ubi pap, ibi Roma* elv alapján – a *curia Romana* tartózkodási helye is befolyásolta a színhelyet, így az 1430-as, 1440-es években különböző firenzei, bolognai és ferrarai templomokban került sor ezen eseményekre.⁷⁸

Az *extra tempora* ordinációk esetében a hely kijelölésében minden bizonnyal az ordinációt végző püspököknek lehetett meghatározó szerepük, nyilvánvalóan igyekeztek a saját lakhelyükhöz közeli templomokat választani, sőt esetenként saját rezidenciájukon is sor kerülhetett az ünnepi aktsura.⁷⁹ Az azonos időpontban felszenteltek száma magától értetődő módon nagy variabilitást mutat. Az egyik legfrekvenciáltabb nap 1471. december 21-e

⁷⁵ A vizsgált korszakban a következő bíborosok álltak az Apostoli Kamara élén: Raffaele Sansoni Galeoti Riario (1483–1521), Innocentius Cibo (1521), Francesco Armellini De' Medici (1521–1528). HOFMANN, Walther von: *Forschungen zur Geschichte der kurialen Behörden vom Schisma bis zur Reformation I-II*. (Bibliothek des Preußischen Historischen Instituts in Rom 12–13.) Rom, 1914. II. 87–88.; *Mandati della Reverenda Camera Apostolica (1418–1802)*. Inventario a cura di CHERUBINI, Paolo. (Ministerio per i Beni Culturali e Ambientali, Quaderni della ressagna degli Archivi de Stato 55. Arhivio di Stato di Roma) Roma, 1988. 81–82.; DEL RE: *i. m.* 309.

⁷⁶ PELLICCIA: *i. m.* 30.

⁷⁷ SALONEN–HANSKA: *i. m.* 208–212.

⁷⁸ Néhány példa a magyar vonatkozású ordinációk kapcsán: Firenze – Szent Mihály-templom (1434–1435), Szent Lőrinc-templom (1442); *Bologna* – Szent Ferenc-templom (1437). ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 1, fol. 49r, 52r–54r.; vol. 2, fol. 8r–9v, 11r–12r, 45rv, 101r.

⁷⁹ A magyar vonatkozású adatok közül például: „*in domo sue proprie habitationis*”; „*in capella sue habitationis*”; „*in capella sue habitationis apud ecclesiam s. Jacobi in Septimiano de Urbe regionis Transtyberim*”. ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 8, fol. 143r.; vol. 11, fol. 74rv.; vol. 12, fol. 109r.

volt, amikor összesen 58 személy kapta meg az első tonzúrát,⁸⁰ köztük a győri egyházmegyes Domonkos *scolaris*.⁸¹ Ők természetesen kiegészültek a magasabb ordókat felvevő további klerikusokkal, így például István zágrábi egyházmegyes alszerpappal, akit ekkor diakónussá szenteltek.⁸² Az Apostoli Kamara által szervezett ordinációk nagyságrendjéről Jussi Hanska II. Pál pontifikátusának időszakát célzó kutatásai nyomán alkothatunk képet. E szerint 1464 és 1471 között összesen 1673 személy vette fel az egyházi rend kisebb-nagyobb fokozatait. Közülük a legtöbben az első tonzúrát kapták meg (37 százalék), őket az áldozópapok (33 százalék), majd a négy kisebb rendben részesülők és az alszerpapok (12–12 százalék) követték, végül a diakónusok zárták a sort (6,2 százalék).⁸³

Valamennyi ordináción jelen kellett lennie egy kamarai jegyzőnek, aki egyrészt tanúként az eljárás törvényességét szavatolta, másrészt pedig ő szólította egyenként és ellenőrizte a kandidálókat, szükség esetén korigálta a vizsgálatok alkalmával készített szentelési listákat, amelyeket az eseményt követően az ordinációt végző prelátus aláírásával hitelesített, majd pedig a *Camera Apostolica* hivatalában helyezték el.⁸⁴

A szentelést követően a kamarai nótárius kérésre kiállította a hivatalos igazoló dokumentumot (*littera testimonialis*, *littera ordinum*, *littera formata*, *formata*), amely természetesen taxaköteles volt, azaz ki kellett fizetni a meghatározott díjat. A Kamara illetékességi köre – amint fentebb említettem – kiterjedt a *dimissorialiák* kiadására is, amelyek szintén díjkötelesek voltak.⁸⁵ A taxakönyvek adatai alapján az első tonzúrát igazoló oklevélért három, az acolitátust követően hat, a négy kisebb rend után 12, míg a *subdiaconatusi* igazolásért 17 garast kellett fizetni.⁸⁶ Mentességet élveztek a díjfizetés alól (*gratis*) a pápai Kúria tagjai, a bíborosok familiárisa, illetve a rászorulóknak (*propter*

⁸⁰ SCHMITZ(-KALLENBERG): *i. m.* 460.

⁸¹ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 6, fol. 21r.

⁸² Uo. 22r.

⁸³ SALONEN-HANSKA: *i. m.* 215.

⁸⁴ PELLICCIA: *i. m.* 36.; REHBERG: *Deutsche Weihekandidaten... i. m.* 280.

⁸⁵ PELLICCIA: *i. m.* 36.

⁸⁶ RÁBIK: *Camera apostolica... i. m.* 15. Vö. SCHMITZ(-KALLENBERG): *i. m.* 469–470. Magáért az ordinációért nem kérhettek pénzt a jelöltektől, hiszen az *simoniának* minősült volna.

paupertatem), a pápai udvar tagjai, a bíborosok familiárisai.⁸⁷ A regisztrum-kötetek tanúsága alapján a szentelést igazoló dokumentumokat a 15. század derekától az ordinátor és az okiratot elkészítő jegyző egyaránt aláírta.⁸⁸

A szentelési listákat, a *dimissorium*okat, valamint a felszenteltek számára kiállított okiratokat az egyik kamarai klerikus – erősen lerövidített formában bemásolta – a *Libri formatarum* köteteibe.

Gyakran nagyon hanyag módon dokumentáltak a hivatal munkatársai, így például olyanok neveit is beírták, akiket nem szenteltek fel, majd később az ellenőrzés nyomán ezeket áthúzták.⁸⁹ Számos esetben jóval a szentelést követően vezették át az adatokat a regiszterbe, ebből adódóan több kronológiai anomália is érzékelhető az egyes kötetekben.⁹⁰

A másolati könyvek bejegyzései tartalmazzák a szentelési utasítást kiadó kamarás, a szentelést végző püspök, valamint a jelöltek nevét. Utóbbiak származásuk szerinti egyházmegyéjének nevét, a magasabb ordót felvevők esetében a javadalmuk pontos adatait és a szolgálati helyük *diocesis*ét egyaránt feltüntették. A szerzeteseknél azonban szinte minden alkalommal csak a rendjüket, illetve az országot jegyezték fel, ám több ízben csak a nevük előtt álló *fr(ater)* jelzi, hogy a reguláris klérus tagja volt az illető.⁹¹ Ugyancsak dokumentálták a szentelés pontos helyét, az egyes ordók felvételének időpontját is. Az *ordinatio generale*sek tekintetében VI. Sándor idején (1492–1503) történt alapvető változás, ugyanis ezek rendezésének előjoga a római vikáriushoz került, így korszakunk tekintetében a vizsgált széria kötetei ilyen jellegű bejegyzéseket nem tartalmaznak.⁹² A felmentéseket követő promóciók esetében a *supplicatio*ra is utaltak, valamint annak dátumát is feltüntették.⁹³ Esetenként a

⁸⁷ PELLICCIA: *i. m.* 36.; SCHMITZ(-KALLENBERG): *i. m.* 470.

⁸⁸ HLEDÍKOVÁ: *i. m.* 15.

⁸⁹ Például a 14. kötet 42r. folióján a teljes oldal szövegét áthúzták, a jobb és baloldali margón pedig a „*Scriptum per errorem*” megjegyzés olvasható.

⁹⁰ SCHMITZ(-KALLENBERG): *i. m.* 460.; SALONEN-HANSKA: *i. m.* 167.

⁹¹ Például fr. Johannes de Ungaria OFM (1448), fr. Philippus de Ungaria OFM de observantia (1451), frater Clemens de Septemcastris provincia Ungarie ordinis predicatorum (1488), fr. Benedictus de Sabaria OFM (1496). ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 3, fol. 27r, 46r.; vol. 9, 15r.; vol. 11, 135r.

⁹² 1500. március 14-i dátum alatt találjuk az utolsót. ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 12, fol. 69r.; REHBERG: *Deutsche Weihekandidaten...* *i. m.* 281. és uo. 25. jegyzet.

⁹³ Például „*vigore supplicationis desuper signate sub data Rome decimo kalendas Aprilis anno primo*” (1523. március 23.) ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 14, fol. 68v–69r. Az eredeti nyomdvány bejegyzését lásd: ASV Reg. Suppl. vol. 98r.; LAKATOS: *Supplicationes...* *i. m.* 25. sz.

diszpenzáció tényét is rögzítették, mint például Altmon Farkas győri egyházmegyes klerikus esetében.⁹⁴ Az általános szentelések esetében az ordók egyes fokozatai szerint különítették el a bejegyzéseket. A szöveg mellett a bal oldali margón a jelöltek neve szerepel, továbbá arab számmal azt is jelezték az 1460-as évektől, hogy az illető az egyházi rend hány fokozatát vette fel. A korrekciókat ugyancsak a lapszámon tüntették fel. Az oklevelek esetében a bemásolt szövegtest alatt általában a jegyző nevét is feltüntették.⁹⁵

A Vatikáni Titkos Levéltár *Camera Apostolica* fondjához tartozó *Libri formatarum* regiszter-sorozat pergamenborítású, papírlapos kötetei közül összesen tizennégy marad korunkra.⁹⁶ A 3. és a 4., valamint a 6. és a 7. regisztrum között jelentős hiátus található, így teljesen hiányzik III. Kallixtus (1455–1458) és II. Pius, valamint részben IV. Sixtus (1471–1484) pápaságának időszaka. A fennmaradt kötetek ezektől eltekintve sem tartalmazzák a jelzett időszakban a Kúriában történt valamennyi ordinációt. Az első általam ismert magyar vonatkozású bejegyzés dátuma 1426. március 23.,⁹⁷ míg az utolsóé 1523. április 2.⁹⁸

Kötet	Cím	Időintervallum	Magyar bejegyzések (db)
1.	<i>Formataria Martini quinti et Eugenii quarti</i>	1425–1435	1426–1435 – 37
2.	<i>Registrum ordinavit etc. formatarum seu ordinum sacrorum Eugenii quarti</i>	1434–1446	1435–1446 – 75
3.	<i>Formatarum ordinatorum per Nicolaum papam V.</i>	1447–1455	1447–1455 – 35
4.	—	1464–1470	1464–1470 – 17
5.	<i>Libri formatarum</i>	1470–1478	nincs magyar adat
6.	<i>Primus formatarum domini Sixti III^{ti}</i>	1471–1475	1471–1475 – 18
7.	<i>Tertius formatarum domini Sixti III^{ti}</i>	1481–1484	1481–1483 – 3
8.	<i>Primus formatarum domini Innocentii VIII.</i>	1484–1488	1486–1488 – 40

⁹⁴ 1488. április 5.: „*habet dispensationem super defectu oculi*”. ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 9, fol. 22v.

⁹⁵ Például A. de Campania (1489): ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 9, 91v. Aloisius de Campania kamarai jegyző (1470–1500). FRENZ, Thomas: *Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance (1471–1527)*. (Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom 63) Tübingen, 1986. 108.

⁹⁶ Részletes leírásukat lásd SCHMITZ(-KALLENBERG): *i. m.* 451–457.

⁹⁷ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 1, 16r.

⁹⁸ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 14, fol. 77r.

Kötet	Cím	Időintervallum	Magyar bejegyzések (db)
9.	<i>Secundus formatarum domini Innocentii VIII.</i>	1488–1490	1488–1490 – 143
10.	<i>Tertius formatarum domini Innocentii VIII.</i>	1490–1492	1491–1492 – 31
11.	<i>Primus formatarum domini Alexandri VI.</i>	1492–1496	1492–1496 – 328
12.	<i>Formatarum domini Alexandri VI. 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503</i>	1496–1503	1497–1502 – 195
13.	<i>Diversoria Leonis X. 1501 – 1521</i>	1501–1521	1502–1520 – 24
14.	<i>Formatarum domini Bernardini de Alexandris tempore Leonis et Adriani sexti 1520–1524</i>	1520–1524	1521–1523 – 67

1. táblázat: A Libri formatarum kötetei és magyar vonatkozásai

Magyar klerikusordinációk

A vizsgált időszakban összesen nyolcvannyalc magyar egyházi javadalommal rendelkező személy ordinációjával kapcsolatos adatot rögzítettek a kamarai jegyzők. Az első bejegyzés 1516. november 12-éről,⁹⁹ míg az utolsó 1523. április 2-áról származik.¹⁰⁰ Az egyes évek összehasonlítása azonban jelentős szóródást mutat, amint az alábbi diagram szemlélteti. A két szélső értéket 1521 és 1523 esetében tapasztaljuk, míg ugyanis az előbbiben egyetlen magyar javadalmas sem mutatható ki, addig az utóbbiban összesen ötvenhat klerikust szenteltek pappá az Apostoli Kamara szervezésében. A korábbiakban sem volt példanélküli, hogy egyáltalán nem érkeztek magyarok a kamarai szentelésekre.¹⁰¹ Az 1523-as év pedig csupán a most elemzett nyolc esztendő adatsorait tekintve kiugró, ugyanis a teljes időintervallumra vetítve mindössze a negyedik legmagasabb értéknek számít.¹⁰² E jelenség hátterének megvilágítása azonban további kutatásokat igényel. Mindazonáltal a szuppli-

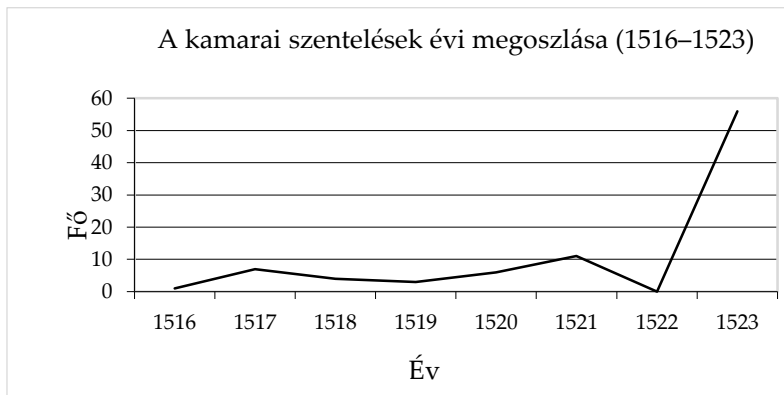
⁹⁹ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 13, fol. 32v.; valamint Függelék 1. sz.

¹⁰⁰ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 14, fol. 77r.; valamint Függelék 88. sz.

¹⁰¹ 1428–1429, 1432, 1440, 1449, 1465, 1469, 1476–1480, 1482, 1484–1485, 1501, 1503–1515. Nem tüntettem fel azokat az éveket, amelyekből nem maradt fent regisztrum-kötet.

¹⁰² A csúcspontot az 1495–1497 közötti évek jelentik sorrendben 87, 89, végül 92 magyar klerikussal.

kációk tükrében egyértelműen kijelenthető, hogy a kúriai szentelések magyarok körében tapasztalt népszerűsége 1524-ben a korábbiakban nem látott méreteket öltött, amely az előző év tendenciájához illeszkedik.¹⁰³

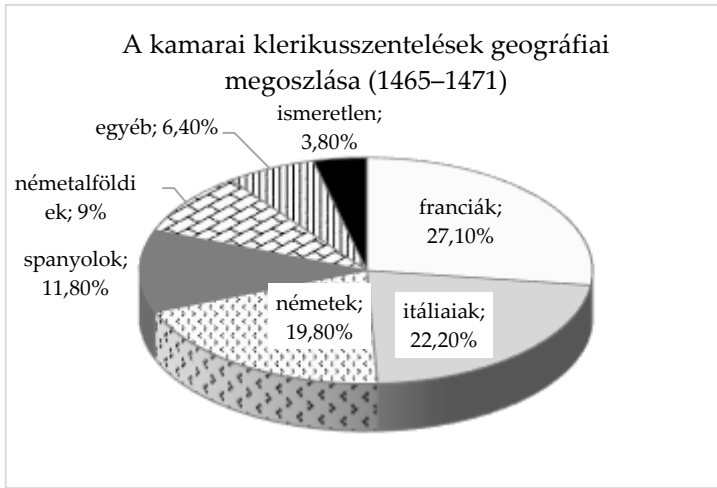

Arra a kérdésre, hogy a kúriai szenteléseken résztvevő magyar javadalmasok a keresztény Európa egészét tekintve pontosan milyen arányt képviseltek az elemzett időszakban, célzott előzetes kutatások hiányában nem tudok válaszolni. Korábbi analógiaként II. Pál pontifikátusának időszaka kínálkozik, amely során összesen 1673 személy szenteléséről rendelkezünk adatokkal, amint fentebb említettem. A franciák, itáliaiak és németek dominanciája egyértelműen kirajzolódik, majd jelentős lemaradással a spanyolok és a németalföldiek következnek. Az egyéb kategóriát a Skandinávia, Skócia, Anglia, Portugália, Lengyel- és Magyarország, Svájc, valamint a Balkán területéről érkezett klerikusok alkották. Közülük huszonkét fővel a lengyelek alkották a legnépesebb csoportot, amely 1,3 százaléknak felel meg, míg hatvannyolc személy származása közelebből nem ismert.¹⁰⁴ Előzetes kutatásaim alapján a jelzett időszak folyamán összesen tizennégy magyar javadalmast szenteltek a *Camera Apostolica* közreműködésével, amely 0,83 százalékot tesz ki.¹⁰⁵ A magyarok megoszlása valószínűleg irányadó lehet az 1426–1524 közötti teljes időszakra, mindössze VI. Sándor pontifikátusa idején feltételezhető jelentősebb növekedés. E hipotézisemet természetesen a további kutatások árnyalhatják.

¹⁰³ TÓTH Péter: *Adatok az egri püspökség késő középkori egyházi topográfiájához*. In: *Történet – muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Veres László tiszteletére*. Szerk. GYULAI Éva – VIGA Gyula. Miskolc, 2010. 315–327, itt 315–316.

¹⁰⁴ SALONEN–HANSKA: *i. m.* 216. és 7.2. táblázat.

¹⁰⁵ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 4, fol. 38r, 41rv, 49r, 55r, 56v, 61v, 64rv, 66r, 67r, 71rv, 99r, 132r.

A származás és a szolgálati hely szerinti egyházmegyéket tekintve némi eltérés tapasztalható. Ez természetesen magától értetődő, hiszen egy klerikus pályafutása szempontjából a megélhetését biztosító beneficium elnyerése jelentette a legfontosabb szempontot, függetlenül attól, hogy az szülő- és korábbi lakóhelyétől esetleg távolabb helyezkedett el. Habár a javadalmak azonosítása, pontos lokalizálása – sok esetben a jegyzők által eltorzítva feljegyzett névalakok következtében – további vizsgálatokat igényel, a következőket feltüntetett egyházmegyék alapján azonban érdemes szemügyre vennünk a főbb területi jellemzőket. A két magyar egyházatartomány *diocesisei* közül összesen tizenkettő szerepel a két regiszter-kötetben, hiányzik Nyitra, valamint a két délvidéki püspökség, Bosznia és Szerém. Érdekes módon ugyanakkor a tatárjárást követően valós területtel nem rendelkező milkói egyházmegyét három alkalommal (1516, illetve 1523-ban két alkalommal) is feltüntették, jóllehet ekkor már csak *in partibus infidelium* létező címzetes püspökségként adományozták.¹⁰⁶ Az alábbi táblázat adatai, valamint a diagram a zágrábi egyházmegye dominanciáját

¹⁰⁶ Például 1468. június 12-én a pápa „*providit ecclesie Milcoviensi titulari*” Túroni Mihály esztergomi és pécsi kanonokot nevezte ki. 1511. május 30-án Burján László választott püspök vállalt kötelezettséget „*pro balista dicte ecclesie Milcoviensis in partibus infidelium existentis*” annata megfizetésére. (*Cameralia Documenta Pontificia*, I/10. 888., 1374. sz.) 1512-ben pedig II. Gyula pápa hivatalosan is inkorporálta az esztergomi érsekségbe. A püspökség történetének legújabb összefoglalása további irodalommal: BUDAI Dániel: *A milkói püspökség*. *Studia Vincentiana* 1. (2014/2) 9–18. A késő középkori püspökök archontológiáját lásd: C. TÓTH Norbert: *Magyarország*

mutatja, amelyet – az összesített értékek alapján – az esztergomi, a győri, az erdélyi, a veszprémi és az egri követ; majd jelentősebb lemaradással a pécsi és a váradi következik, végül pedig a váci, a kalocsa-bácsi, a milkói és a csanádi zárja a sort. Hét külföldi származású klerikussal válik teljessé a lista, akik a Német-római Birodalom területéről jutottak egy-egy magyar javadalomhoz, s vették fel az áldozópapi rendet Rómában.

Egyházmegye	1516	1517	1518	1519	1520	1521	1522	1523	Fő
Csanád	–	–/1	–	–	–	–	–	–	–/1
Eger	–	1/–	–	–	–	–	–	8/8	9/8
Erdély	–	–	–	–	–	9/8	–	1/1	10/9
Esztergom	1/–	1/1	–/1	2/–	4/–	–/1	–	7/6	15/9
Győr	–	–	2/1	–	2/2	–	–	8/7	12/10
Kalocsa–Bács	–	–	–	–	–	–	–	–/2	–/2
Milkó	–/1	–	–	–	–	–	–	1/1	1/2
Pécs	–	1/1	–	–	–	–/1	–	3/4	4/6
Vác	–	1/1	1/1	–	–	1/–	–	–/1	3/3
Várad	–	–	–	–	–	–	–	7/2	7/2
Veszprém	–	2/2	1/1	–	–	–	–	5/8	8/11
Zágráb	–	1/1	–	1/1	–	1/1	–	16/15	19/18
Augsburg	–	–	–	–	–/1	–	–	–	–/1
Passau	–	–	–	–/1	–/1	–	–	–	–/2
Salzburg	–	–	–	–/1	–/1	–	–	–/1	–/3
Speyer	–	–	–	–	–/1	–	–	–	–/1
Fő	1	7	4	3	6	11	0	56	88

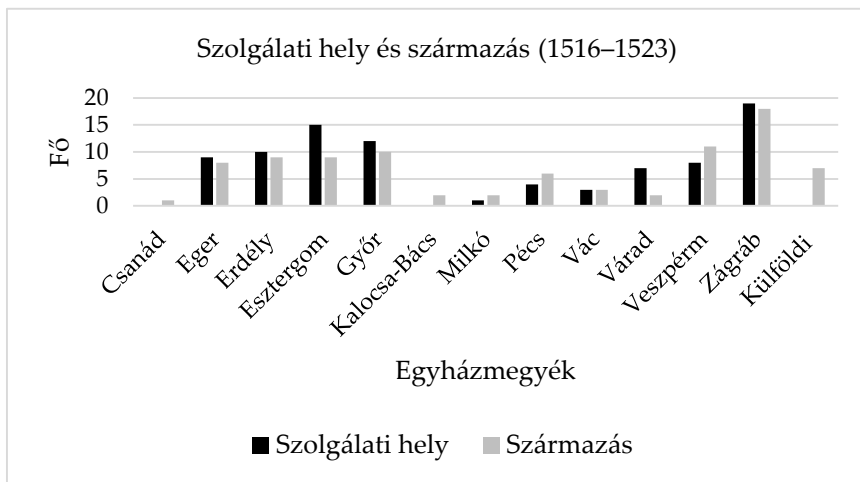
2. táblázat: A klerikusok szolgálati (1) és származási (2) egyházmegyéje

A földrajzi megoszlást illetően tehát messzemenő következtetéseket nem lenne célszerű levonni a kutatás jelenlegi szakaszában, hiszen a római vikárius által szervezett ordinációk vizsgálata tovább gyarapíthatja eddigi ismereteinket.¹⁰⁷ Az azonban feltételezhető, hogy a magyarok korabeli római jelenlétének

késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.) Győr, 2017. 80–81.

¹⁰⁷ Például a Római Állami Levéltárban található kötetben egy-egy váci (1509) váradi (1511), erdélyi (1511) és egri (1512) egyházmegyes klerikus szentelésére vonatkozó adatot találtam. Archivio di Stato di Roma Tribunale del Vicariato n. 335, fol. 57v, 88v, 129v.

geográfiai megközelítésű, általánosan elfogadott okai (az egyházmegye nép-sűrűsége, városiadottsága, gazdasági ereje, társadalmi összetétele, Rómától való távolsága) a kúriai papszentelések esetében is érvényesülhetnek.¹⁰⁸ Emellett bizonyosan szerepet játszottak ebben az adott terület Rómához fűződő szorosabb kapcsolata, valamint a javadalmak jövedelmezősége is.

A magyar javadalmasok kúriai ordinációjának háttérében természetesen további szempontok is érvényre juthattak. Ezek között említhetjük általánosságban a zarándoklatot, jóllehet a most vizsgált egyháziak egyikének neve sem szerepel a római Szentlélek-társulat anyakönyvében,¹⁰⁹ s egyéb forrásokkal sem tudjuk jelenleg ezen indítékot megerősíteni. Kézenfekvő lenne az illetékes *ordinarius* huzamosabb távollétére, egyéb akadályoztatására, illetőleg a főpapi székek üresedésére gondolnunk, hiszen e körülmények kellő magyarázattal

¹⁰⁸ KUBINYI: *i. m.* 88–91.; CSUKOVITS: *i. m.* 177–179.; ERDÉLYI: *A „Sacra Poenitentiarum Apostolica”... i. m.* 81–83.; NEMES: *Győregyházmegyeiek... i. m.* 129–132.

¹⁰⁹ A következő 15 magyar egyházi lépett be a konfraternitásba. 1517: Illyei Tibor csanádi kanonok. 1518: Mihály kalocsai prépost és a pécsi egyházmegyes Benedek patai plébános. 1519: Dobozi Mihály fehérvári lektor; a bácsi káptalan két tagja, Zondinus Pál kántor és Egressinus Lőrinc kanonok; Lukács pap, Antal literátus fia (egyházmegye nélkül); a váci egyházmegyes Tótkalács Mátás és a csanádi egyházmegyes Temesvári János presbiterek. 1520: az erdélyi egyházmegyes Imre janchi, Máté nagyszekeresi és Benedek jarmoti plébánosok; az egeri egyházmegyes Hevesi Orbán (*presens in Curia*) és Karácsonmezei János presbiterek; a veszprémi egyházmegyes Kovács Ferenc presbíter (Hevesi Orbán által képviselve). 1516-ban, 1521–1522-ben, valamint a vizsgált szentelendők által leginkább frekvenciált 1523-as évben egyetlen magyar klerikus sem csatlakozott a társulathoz. BUNYITAY Vince: *A római Szentlélek-Társulat anyakönyve 1446–1523.* (Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae Illustrantia I/5) Budapest, 1889. 136–145.

szolgálhatnak a klerikusok római utazására. A legfrissebb archontológiai kézikönyv adatai nyomán azonban egyértelműen kijelenthetjük, hogy korszakunkban a kandidálóknak alkalmuk nyílt (volna) az érintett egyházmegyék központjában az egyházi rend szentségének felvételére.¹¹⁰ Erre szemléletes példát nyújt az Ippolito d'Este bíboros egri püspöksége (1497–1520) idején megfigyelhető gyakorlat. A főpap, aki nem vette fel a magasabb egyházi ordókat, huzamos itáliai tartózkodása¹¹¹ (majd pedig a halála folytán beálló széküresedés [1520–1522]) idején *suffraganeusa*, Hámi Ákos nikomédiai címzetes püspök (1508–1522) végezte a promóciókat.¹¹² A segédpüspök 1516. december 20-án Liszkai Miklós egri egyházmegyes akolitust alszerpappá, majd a rákövetkező év február 28-án diákónussá, végül pedig presbiterré (1517. június 6.) szentelte az egri várban álló Szent István király-templomban.¹¹³ Ezzel tulajdonképpen párhuzamosan Polgári Tamás az egri egyházmegye területén lévő Palyese falu kápolnaigazgatója a távoli Rómában vette fel a szent rendeket (1517. február 4.).¹¹⁴ Szintén az említetteket támasztják alá a Penitenciáriára benyújtott folyamodványok, ugyanis a korszakban benyújtott kérvények közel harmadában, összesen kilenc esetben *in partibus* kértek szentelési engedélyt.¹¹⁵ A *Dataria Apostolica* által regisztrált szupplikációk között ugyancsak találunk néhány hasonló kérést, amint a következőkben láthatjuk.

Amennyiben a vizsgált jelöltek római utazásának valódi indítékait fűr-késszük, az említett szupplikációs regisztrumok vizsgálata kecsegtethet eredménnyel. Az 1522–1523-as éveket illetően ráadásul szerencsés helyzetben va-

¹¹⁰ Lásd C. TÓTH: *Főpapi archontológia... i. m. passim*.

¹¹¹ E. KOVÁCS Péter: *Egy középkori utazás emlékei (Estei Hippolit utolsó utazása Magyarországon)*. Történelmi Szemle 23. (1990) 196–239.

¹¹² Például MNL OL DL 86082.

¹¹³ MNL OL 60929. Megjegyzendő, hogy az adatbázisban tévesen 1516. december 12-re datálták az oklevelet.

¹¹⁴ Függelék 2. sz.

¹¹⁵ 1516. október 29. és 1522. július 9. között összesen 31 szenteléssel kapcsolatos kérvényt rögzítettek a *de promotis et promovendis* kategóriában, amely közel félszáz személy nevét tartalmazza. A folyamodványok idő- és térbeli megoszlása a következő: 1516: egy pécsi; 1517: két győri, egy-egy bácsi, egri, esztergomi, erdélyi; 1519: egy-egy győri, pécsi és veszprémi; 1521: egy-egy pécsi, veszprémi és zágrábi; 1522: öt győri, három-három esztergomi és veszprémi, két-két egri, pécsi, váradi, valamint egy zágrábi egyházmegyes *supplicatio*. 1518-ban, 1520-ban és 1523-ban nem találunk vonatkozó bejegyzéseket. Nem vettem figyelembe az Erdélyi Gabriella adatbázisában szereplő, de nem a magyar egyházszervezethez tartozó modrusi egyházmegyére vonatkozó bejegyzéseket.

gyunk Lakatos Bálint VI. Adorján pápához (1522–1523) intézett magyar vonatkozású folyamodványokat feltáró munkájának köszönhetően.¹¹⁶ Az említett két esztendőben összesen hatvannyolc klerikus folyamodott szenteléssel kapcsolatos ügyben a pápai Kúriához a Kárpát-medencéből. Valamennyi kérvényben megtaláljuk a római utazás (egyik legfontosabb) indokát, jelesül az útra kelő klerikusok mindegyike a kánonokban előírt hat időponton kívül (*extra tempora*) kérte az ordináció engedélyezését, továbbá a szent rendekek – három illető kivételével – a Kúriában óhajtotta felvenni. A kivételt jelentő személyek Kamonci Balázs kalocsai kanonok és bodrogi főesperes,¹¹⁷ a zág-rábi egyházmegye Iváncsi János deák, valamint Ilméri Benedek váradi kanonok, akik az általuk választott püspök által odahaza (*extra Romanam Curiam residentil/ in partibus residenti*) kívánták felszenteltetni magukat.¹¹⁸ Ezen esetekben magától értetődő módon nem *sola signatura* folyamodványokról van szó, hiszen az abszolúciót igazolniuk is kellett a kiválasztott főpap előtt, következésképpen egy az ordinációt engedélyező pápai dokumentumra is szükségük volt. A *Dataria Apostolica* által kiállítandó okiratra (*pre breve sanctitatis vestre*) a folyamodvány klauzulájában egyértelmű utalás történt.¹¹⁹ Az említetteken kívül további nyolc kérelmet benyújtó személy esetében nem találtam ordinációra vonatkozó bejegyzést a *Libri formatarum*-ban.¹²⁰ Mindez a következő okokra vezethető vissza: 1) a feljegyzések elkerülték figyelmemet, 2) a kamarai jegyző nem rögzítette az illetők nevét, 3) a szóban forgó klerikusok nem teljesítették a kamarai vizsgát, 4) végül mégsem a *Camera Apostolica*-ban került sor ordinációjukra. A folyamodványokhoz fűzött záradékban minden alkalommal utalás történt a jelöltek számára előírt kötelező kamarai vizsgálatra (*examinetur/ examentur in Camera Apostolica*). Ennek során – amint fentebb említettem – nem csupán a szentelendők morális állapotát, elméleti felkészültségét ellenőrizték, hanem a valós

¹¹⁶ LAKATOS: *Supplicationes... i. m.*

¹¹⁷ Korábban a bácsi vár udvarbírája (1516–1520). C. TÓTH: *Főpapi archontológia... i. m.* 39.

¹¹⁸ ASV Reg. Suppl. vol. 1755. fol. 273v, vol. 1770. fol. 47v–48r, vol. 1774. fol. 146r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 3., 12. és 15. sz.

¹¹⁹ Két esetben az engedélyt tartalmazó *breve* másolata is fennmaradt. ASV Dataria Apostolica Brevia Lateranensia vol. 8. 205r, fol. 364rv. Itt köszönöm meg Nemes Gábornak, hogy az adatokat rendelkezésemre bocsátotta.

¹²⁰ ASV Reg. Suppl. vol. 1773. fol. 135r, vol. 1776. fol. 98rv, 1776. fol. 155v, vol. 1777. fol. 127v, vol. 1789. fol. 206v.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 14, 20, 24, 30, 32, 35 és 57. sz.

javadalombirtoklás igazolására is nagy hangsúlyt fektettek, amely ugyan-
csak szerepel a klauzulában (*in qua doceat/ doceant se esse arctatum/arctatos*).
A folyamodványokat az esetek döntő többségében néhány nappal a szentelést igazoló oklevél kibocsátása előtt keltezték, de előfordult a szupplikációs bejegyzés és a *littera testimonialis* azonos napra történő datálása is,¹²¹ sőt arra is van példa, hogy maga a szentelés aktusa korábban történt a kérvényen szereplő időpontnál.¹²² Noha egyénileg benyújtott folyamodványokra is akad példa, rendszerint csoportos kérvényekkel találkozunk, amint azt az alábbi táblázat szemlélteti. Minderre többféle interpretáció is lehetséges, így például gyanítható – az azonos településről és egyházmegyéből érkezők esetében valószínű –, hogy a jelöltek eleve szervesen utaztak Rómába. Ezt erősíti azon feltételezésem, miszerint a kúriai szenteléseken részt vevő javadalmasok esetében szolgálati helyük (értsd beneficiumuk) volt (az utazás szempontjából is) leginkább meghatározó. Példaként egy tizenhat személy által benyújtott folyamodvány egri és váradi egyházmegyes javadalmasai említhetők. A hat váradi kérvényező közül ketten származtak a jelzett egyházmegye területéről, mellettük szerepel egy-egy kalocsai, veszprémi, egri és zágrábi klerikus. A kalocsai és a veszprémi illetőségű személyek ráadásul egyaránt a szénási plébánián szolgáltak. A hét egri egyházmegyes beneficiummal rendelkező közül öt fő helybéli, míg egy-egy klerikus a pécsi, illetve a váci püspökség szülötte volt. Rajtuk kívül két pécsi egyházmegyes illetőségű és ott javadalmas, valamint egy bácsi egyházmegyes, ám az esztergomi *diocesis*ben szolgáló jelöltet találunk.¹²³ Az is elképzelhető természetesen, hogy a pápai Kúriában dolgozó, a kérvények benyújtásában segédkező (magyar) ügyvivő (*procurator*), ügyintéző (*sollicitator*) révén, képződtek e „mesterséges” csoportok, s talán erre utalhatnak a Magyar Királyság egymástól távol eső vidékeiről érkező klerikusok közös folyamodványai. Sőt az sem példanélküli, hogy magyar és külföldi klerikusok szerepelnek közös kérvényekben.

¹²¹ Lásd Függelék 70–76. sz.

¹²² Például ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 14, fol. 74v–75r.

¹²³ Az adatok forrása: LAKATOS: *Supplicationes...* i. m. 23. sz.

Egyházmegye	március 23.	március 28.	március 29.
Eger	7	1	–
Esztergom	1	–	3
Győr	–	–	2
Pécs	2	–	–
Várad	6	–	–
Zágráb	–	–	4
Külföldi	–	9	–
Összesen (fő)	16	12	9

3. táblázat: Magyar javadalmasok csoportos szentelési kérvényei 1523-ból¹²⁴

A folyamodványok regisztrálását, majd jóváhagyását (*fiat/ concessum*) követően vette kezdetét az előző fejezetben felvázolt procedúra az Apostoli Kamarában. A vizsgálatokra vonatkozóan a bemutatott általános gyakorlaton, továbbá a szupplikációk záradékában rögzített utasításokon kívül nem rendelkezünk információkkal. Mindazonáltal a magyar klerikusok felkészültségét jelzi, hogy negyvenhét fő (53,4%) esetében olvasható az iskolázottságra utaló *scolaris* szó a *Libri formatarum* jelen tanulmány keretei közt vizsgált kötetekben.

Az előkészítő fázist követően kerülhetett sor az ordinációra Róma egyik templomában, illetve kápolnijában. A magyar klerikusok többsége (ötvenegy fő) a *borgóban* található Szent Angyalok-templomban (*s. Angeli de Burgo*), illetve annak egyik kápolnijában (*in capella s. Angeli in burgo s. Petri*) részesült

¹²⁴ Az adatok forrása: LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 23, 32–33. sz. A javadalmak szerinti egyházmegyéek szerint tüntettem fel az adatokat.

az egyházi rend szentségében.¹²⁵ Emellett az ugyancsak a vatikáni pápai palota közelében elhelyezkedő Szent Lőrinc (s. *Laurentii de Burgo*),¹²⁶ Szent Mihály (s. *Michaelis in burgo s. Petri*),¹²⁷ valamint Szent Apolinaris¹²⁸ egyházakban, egy alkalommal pedig az *ordinarius* házi kápolnájában (*in capella domus sue solite residentie*)¹²⁹ került sor az ünnepi aktusra.

A vizsgált korszakban a magyar javadalmások szentelését összesen hat a *Curia Romanában* rezideáló főpap végezte. Matheo, a szicíliai San Leone püspöke (1516–1518), Pietro de Andreis címzetes otocsáci püspök, valamint Valentinus Ortano címzetes püspöke egyaránt egy-egy alkalommal mutathatók ki *ordinarius*ként.¹³⁰ Geremia Contugi, az albániai Krajna tituláris érseke, aki már a 15. század végétől közreműködött a Kamara által szervezett promóciókon, 1517–1518 folyamán összesen nyolc magyar klerikust szentelt pappá.¹³¹ A 16. század első évtizedeinek kúriai reformtörekvései a szenteléseket sem hagyták érintetlenül, amint fentebb röviden vázoltam. Ennek tükrében egyáltalán nem meglepő, hogy a pápai felhatalmazás nyomán kinevezett, a kúriai ordinációk tekintetében kizárólagos joghatósággal rendelkező püspökök végezték a magyar egyháziak többségének szentelését. Az előzőekben már említett Vincenzo de Andreis otocsáci püspök (1493–1520) 1518 és 1521 között huszonegy, míg Leonardus de Leucato belcastrói püspök (1518–1533) 1523-ban összesen ötvenhat magyar klerikusnak adta fel a szent

¹²⁵ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 14, fol. 65r–75r. A templom esetleg azonos lehet a s. *Angeli de castro s. Angelivel*. HÜLSEN, Christian: *Le Chiese di Roma nel Medio Evo*. Firenze, 1927. 196.

¹²⁶ Például ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 13, fol. 100v. A vatikáni Szent Péter-bazilika közvetlen közelében épült s. *Laurentii de Piscibus* templommal azonosítható. HÜLSEN: *i. m.* 294.

¹²⁷ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 14, fol. 72r–73r. Minden bizonnyal a s. *Michele e Magno nel Borgo S. Spirito* templommal azonosítható. HÜLSEN: *i. m.* 388.

¹²⁸ Például ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 13, fol. 91r. A vatikáni Szent Péter-bazilika árkádjai alatt (*in porticu*) a 17. században lebontott s. *Apollinaris ad Palmata* egyházzal azonosítható. HÜLSEN: *i. m.* 201.

¹²⁹ ASV Cam. Ap. Libr. format. vol. 13, fol. 32r.

¹³⁰ A püspökökre vonatkozó adatokat lásd *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi, sive Summorum Pontificum, S.R.E. Cardinalium, ecclesiarum Antistitum series I–VIII*. Ed. VAN GULIK, Guilelmus – EUBEL, Conradus – GAUCHAT, Patricius – SCHMITZ-KALLENBERG, Ludovicus – RITZLER, Remigius – SEFRIN, Priminus. Monasterii–Patavii, 1913–1978. III. 180, 233.

¹³¹ Személyére lásd *Hierarchia Catholica*. III. 180., valamint REHBERG: *Deutsche Weihekandidaten...* *i. m.* 197–198, 135. jz.

rendelet.¹³² Utóbbi főpap közreműködésére a regisztrált folyamodványok záradékában (*promoveatur per episcopum Bellicastrensem*) is szinte kivétel nélkül utalás történt.¹³³ A procedúrát követően kiállították a szentelést tanúsító okiratot, amelyet – amint fentebb ismertettem – a kamarai jegyzők rövidített formában bemásoltak a regiszterbe.

Ami a vizsgált klerikusok által felvett ordókat és az általuk viselt javadalmakat illeti a következő kép rajzolódik ki. A legtöbben, összesen ötvenhat fő (hatvannégyszázalék) az egyházi rend valamennyi grádját, az első tonzúrától az áldozópapságig a Kúriában nyerték el. Tulajdonképpen ide sorolható az az egy személy, aki már a „hajkoronát” viselve érkezett a Tevere-partjára. A másik nagyobb csoportot az a harmincegy klerikus alkotja (harmincöt százalék), akik már a kisebb rendek birtokában részesültek a nagyobb egyházi ordókban.

Státus	Fő	Ordó-fokozat	Fő	Javadalom-típus	Fő
scolaris	47	az első tonzúrától a presbiterátusig	56	altarista	5
				kápolna-igazgató, káplán	43
				altarista vagy káplán	9
acolitus	30	a négy kisebb, valamint a három nagyobb ordó	1	plébániaigazgató	16
				plébános	8
clericus	5	a három nagyobb ordó	27	perpeuus beneficiatus	3
subdiaconus	4	diakónusi és presbiteri ordó	4	prebendarius	2
nincs adat	2	–	–	perpetuus attitulatus	1
–	–	–	–	kanonok	1
Összesen	88		88		88

4. táblázat: Státus, ordó- és javadalomszintek

¹³² A Horvátországi otcácsi püspökséget 1513-ban a zenggivel egyesítették. Miután Vincenzo 1520-ban lemondott egyházmegyéjéről unokaöccse, Pietro javára, továbbra is ordinatorként tevékenykedett. *Hierarchia Catholica*. II. 209.; III. 130.; REHBERG: *Deutsche Weihenandidaten... i. m.* 198 és 138. jz

¹³³ LAKATOS: *Supplicationes... i. m. passim.*

A javadalomszinteket vizsgálva előjáróban leszögezhető – amint erre tanulmányom bevezetésében is utaltam –, hogy korszakunkban az Apostoli Kamara oltalma alatt zajló kúriai szenteléseken kizárólag a javadalommal rendelkező szekuláris alsópapság tagjai tűntek fel.¹³⁴ Az egyetlen kivételt Móri Ferenc váci kanonok és szolnoki főesperes jelenti.¹³⁵ Azon személyek esetében, akik nem rendelkeztek önálló beneficiummal, a megélhetés egyéb forrását jegyezték fel. Közéjük tartozik a salzburgi egyházmegyes Philippus Scharthoffer, aki monyorókeréki Erdődy Péter királyi kamarástól kapott el látást (*perpetuus attitulus ad mensam illustri domini*);¹³⁶ minden valószínűség szerint felszentelését követően a gróf káplánjaként szolgált.¹³⁷ A javadalmak – melyeket következetesen *perpetuus*ként jegyezték fel – típusait görcső alá véve az oltár- és/vagy kápolnaigazgatóságok, kápláni állások dominanciáját érzékelhetjük. Az altaristákat és a káplánokat kiegészíthetjük a három örökjavadalmassal (*perpetuus beneficiatus*), akik ugyancsak egy-egy oltár vagy kápolna élén álltak. Ez a hatvan fős kontingens alkotja a vizsgált klerikusok több, mint háromnegyedét (hatvannyolc százalék). Mindez szoros összefüggést mutat a késő középkori vallásossággal, amelynek egyik kiemelkedő jelensége a misealapítványok számának nagyarányú növekedése volt. Az újonnan emelt oltárok, kápolnák száma fokozatosan gyarapodott a székesegyházakban, a városi és a vidéki templomokban egyaránt. Ezzel párhuzamosan a mise bemutatásra alkalmas (értsd felszentelt) papok létszáma is emelkedett,¹³⁸ s közéjük tartoztak vizsgált klerikusaink is. A következő jól körülhatárolható csoportot a vidéki plébánosok, illetve plébániaigazgatók jelentik összesen huszonnégy fővel (huszonzét százalék), végül pedig két

¹³⁴ Nincs adat szerzetesrendek tagjainak szentelésére. Az 1522–1523-as folyamodványokban is mindössze egyetlen szerzetes, a pécsi egyházmegyes Kozári Márton Domonkos-rendi testvér neve olvasható. ASV Reg. Suppl. vol. 1789. fol. 206v.; LAKATOS: *Supplicationes...* i. m. 57. sz.

¹³⁵ Függelék 10. sz.

¹³⁶ Függelék 78. sz.

¹³⁷ Korábbi analógiaként szolgál erre – többek között – Soproni Pistoris János esete. Az ő számára Cillei Frigyes gróf biztosított megélhetést (*m[ense] et p[rovisionis] magnifici comitis Friderici comitis Cilie Segorieque etc.*), és a a seckauai püspök szentelte fel (1430–1431). *Die Weiheregister der Seckauer Bischöfe*, XXIV, valamint 278, 292 és 317. sz.

¹³⁸ PÁSZTOR Lajos: *A magyarság vallásos élete a Jagelló-korban*. Budapest, 2000. 66–94.; CEVINS, Marie-Madeleine: *Az egyház a késő-középkori magyar városokban*. Budapest, 2003. 117–122.; MÁLYUSZ: i. m. 134–151.; ERDÉLYI: *Szökött szerzetesek...* i. m. 98–101.; FEDELES Tamás: *Medicina contra peccata mundana*. *Késő középkori főúri misealapítványok*. Századok 148. (2014) 443–469.

prebendárius következnek. Egyikük a besztecebányai plébániatemplomban, a másik illető pedig a pornói cisztreci monostorban nyert alkalmazást.¹³⁹

A beneficiumok elhelyezkedését illetően ötvenhat esetben szolgálnak információkkal a vatikáni kútfők. Több esetben csak az egyházmegyét és a javadalom típusát, valamint patrocíniumát rögzítették. A feljegyzett települések között a mezővárosok (*oppidum*) és a falvak (*villa*) szinte azonos számban (huszonhat, illetve huszonöt) fordulnak elő, a városok (*civitas*) közül mindössze öt bukkan fel. Noha az egyes helységek megnyugtató azonosítása a forrásokban sokszor eltorzult alakban szereplő nevek következtében további kutatásokat igényel, a problémamentesek közül néhány ismertebbet érdemes megemlíteni. A jelentősebb települések között Besztecebánya és Pozsony egyaránt kétszer (utóbbi az egyik bejegyzésben tévesen oppidumként), míg a püspöki *civitas*ok közül Vác neve bukkan fel. Az oppidumok között három alkalommal is feltűnt az egykori Zala megye területén lévő Alsólendva, a Vas megyei Szombathely és az erdélyi Medgyes két ízben, míg Debrecen és a Zemplén megyei Homonna egy-egy alkalommal szerepel.

Néhány ízben a javadalom adományozójának nevét is fontosnak tartották feltüntetni. Egy-egy alkalommal a zólyomi és a besztecebányai plébánosok révén jutott álláshoz egy augsburgi és egy passai egyházmegyes klerikus,¹⁴⁰ de a patrónusok között találjuk a pornói cisztreci monostor kommandátor apátját is.¹⁴¹

Tanulmányom végéhez közeledve még egy fontos témát, jelesül a 16. század első felében nagy létszámban feltűnő valós javadalommal nem rendelkező, úgynevezett vágáns klerikusok kérdését szeretném röviden érinteni. Mályusz Elemér tézise szerint a 16. században nem okozott különösebb akadályt kisebb egyházi javadalmak, így az oltár- és kápolnaigazgatóságok, kápláni és vidéki plébániai állások elnyerése Magyarországon, szemben a nyugat-európai (elsősorban a német) helyzettel. Hovatovább egy-egy beneficium kényelmes megélhetést biztosított birtokosa számára.¹⁴² Ezek szerint tehát a feltörekvő fiatal klerikusok könnyen álláshoz juthattak, hiszen a kisebb beneficiumok bőségesen rendelkezésre álltak. E pozitív – és részben legalábbis – elfogadható értékelés mellett azonban nem feledkezhetünk

¹³⁹ Függelék 16, 19. sz.

¹⁴⁰ Függelék 16–17. sz.

¹⁴¹ Uo. 19. sz.

¹⁴² MÁLYUSZ: i. m. 149–150.

meg a hamisan feltüntetett javadalmak problémájáról sem, ahogy korábban utaltam rá. E jelenség ugyanis a korabeli magyar viszonyokat sem hagyta érintetlenül, amint az 1515-ös veszprémi zsinat határozatai mutatják. A szinóduson a főesperesek számára előírták, hogy a különböző visszaélések elkerülése – köztük a magukat hamis címre felszenteltetők (*falso se faciunt promoveri*) – végett írják össze a kerületükben promócióra várok neveit, alaposan vizsgálják meg alkalmasságukat, majd pedig a jelölteket a püspöknek vagy suffraganeusának mutassák be. Annak érdekében, hogy a tudatlan és kóborló (*sacerdotes ignorantes et vagabundi*), valamint más egyházmegyéhez tartozó papok kárt ne okozzanak a hívek lelki gondozásában, az archidiaconusoknak ellenőrizniük kell a *districtus*ukban szolgáló ismeretlen klerikusok szentelési dokumentumait (*formatas seu litteras super ordinationem ipsorum ad sacros ordines*), valamint a szentségek kiszolgáltatásához és a mise celebrálásához szükséges könyvek (*breviarium et missale*) meglétét.¹⁴³

Erdélyi Gabriella közelmúltban végzett kutatásai igazolták, hogy a vizsgált időszakban a Kárpát-medencében is kimutatható az írástudó, felkészült, azonban biztos egzisztenciával nem rendelkező klerikusok rétege. Az Apostoli Penitenciáriára benyújtott folyamodványok elemzése révén mutatott rá arra, hogy „sokan voltak a javadalmat felmutatni nem tudó klerikusok, és mindent megtettek: hamisítottak, Rómába mentek, levélben a pápához folyamodtak avégett, hogy valahogy mégis pappá szenteljék őket”.¹⁴⁴ Emellett az 1510-es évektől egyre többen választották a szerzetességen át vezető könnyebb és olcsóbb utat, hiszen a rendtagok pappá szentelésének nem volt előfeltétele az egyházi javadalom, ugyanis az adott szerzet, illetve kolostor biztosította megélhetésüket. Ők promóciójukat követően a kolostort és a rendet (leginkább a mendikánsokat választották) elhagyva, immár piacépes képesítéssel a kezükben vállalhattak állást, illetve próbálhattak tényleges javadalomhoz jutni.¹⁴⁵ E röviden összegzett tendencia tükrében elsőként azt a kérdést kellene tisztázni, hogy vajon az általam vizsgált személyek esetében felmerülhet-e a színlelt javadalom dilemmája? Természetesen megnyugtató választ csak akkor adhatnánk, ha az illetők személyére (és beneficiumaira) helyi kontrollforrásokkal is rendelkezoznánk. Erre azonban a középkori magyar forrásadottságok ismeretében (a reményen túl) meglehetősen

¹⁴³ A veszprémi egyház... i. m. 86–87.

¹⁴⁴ ERDÉLYI: Szökött szerzetesek... i. m. 111.

¹⁴⁵ Uo. 53–56, 113.

kevés az esély. Ennek ellenére úgy vélem, hogy az 1500-as évek elején meginduló, a szenteléseket (is) érintő kúriai reform következtében a *Camera Apostolica* joghatósága alá tartozó ordinációk szigorítása, fokozott ellenőrzése következtében a hamis titullussal próbálkozók közül csak kevesen juthattak át a szűrőn. Noha biztosan akadtak ügyeskedők, ám a rigorózusan szabályozott procedúra (folyamodvány, vizsgálat, szentelés, oklevél), az ehhez kapcsolódó költségek, valamint a hosszú utazással járó kiadások a többség számára vélhetőleg kellő visszatartó erőt jelentettek az effajta csalásoktól. Az elmondottak alapján tehát azt feltételezem, hogy a Kamara által pappá szentelt klerikusaink valós javadalommal s ebből származó rendszeres jövedelmmel rendelkeztek. Ezek alapján joggal merül fel a következő kérdés: hol keressük a Rómába igyekvő javadalom nélküli, szegény magyar klerikusok „tömegét”?

A Penitenciáriára benyújtott folyamodványok korábbi vizsgálata nyomán közismert, hogy a különböző papszentelési akadályok alóli felmentésért folyamodó, kevésbé tehetős egyháziak választották az ügyintézés ezen útját. E hivatal ugyanis olcsóbban és gyorsabban állította ki a szükséges okmányokat, mint a *Dataria Apostolica*. Ebből következőleg a szentelésre váró, javadalom nélküli, továbbá a színlelt titullussal kísérletező klerikusok felbukkanása is a pápai udvar kegyelmi ügyekért felelős hivatalának dokumentumai között várható.¹⁴⁶ A vizsgált időszakban a Penitenciárián kérvényező, a *promotis et promovendis*, tehát a közvetlenül a szentelésekre vonatkozó osztályba sorolt¹⁴⁷ harmincegy magyar kérvényben dokumentált közel félszáz klerikus egyikének neve sem szerepel a Kamarában ordináltak között. Vajon mi lehet e jelenség magyarázata? A fentebb már említett kilenc esetben a szupplikálók eredendően is saját egyházmegyénkben (*in partibus*) kívántak az egyházi rend szentségében részesülni, így a fennmaradó kérvényeket illetően kellene racionális indokkal szolgálni. Hárman kétségkívül a Kúriában akarták az egyházi rendeket felvenni, ketten közülük a helyi előljárójuk engedélyével is rendelkeztek (*licentia sui ordinarii*), s vélhetőleg ide sorolhatjuk a kötelezően előírt időpontokon kí-

¹⁴⁶ ERDÉLYI: *Szökött szerzetesek... i. m.* 111–112.

¹⁴⁷ Megjegyzendő, hogy a regisztrumokban rögzített további kérvénytípusokban (*de defectu natalium, de uberiori, de diversis formis, de matrimonialibus, de declaratoriis, de confessionalibus*) egyaránt lehetnek kúriai ordinációkkal kapcsolatos bejegyzések, azonban ezeket nem ismerem.

vüli szentelésért folyamodó személyt is. Az esetek többségét a testi, valamint az életkort illető hiányosságok alóli diszpenzációs kérelmek alkották. Fals titulusra történő szentelés (*ordinatio ad fictum titulum*) – legalábbis az említett kérvénytípusban – mindössze egy alkalommal fordult elő. A regisztrált, szentelésre váró klerikusok közös jellemzője, hogy nem rendelkeztek javadalommal, többségük *scolarisként*, *acolitusként* szerepelt, következképpen nem volt lehetőségük, sem pedig pénzük a kamarai ordinációk okozta esetleges hosszabb római tartózkodásra, valamint a költségek fedezésére. Ezt kellően szemlélteti a pécsi egyházmegyes Paksi Orbán esete, aki 1522 tavaszán fordult a Penitenciária hivatalához.¹⁴⁸ Előadása szerint a paksi iskolába járva, a mezőváros plébánián harangozóként szolgálva egyházi pályára készült, azonban szállásadó gazdasszonyával közelebbi kapcsolatba került, melynek gyermekáldás lett a következménye. A település földesura ezt követően házasságra kényszerítette, ami természetesen keresztülhúzta a klerikus terveit, így felmentést kívánt szerezni Rómából.¹⁴⁹ A minden bizonnyal prokurátor révén benyújtott folyamodványával végül sikerrel járt, így a következő év márciusában – az időközben a paksi Szent Kereszt plébániaegyházban megszerzett oltárigazgatóság jövedelmét élvezve – személyesen érkezett az Örök Városba. 1523. március 31-én regisztrálták a *Datarián* újabb szupplikációját, melyben szokásos *extra tempora* szentelésre kért engedélyt.¹⁵⁰ A kedvező elbírálást követően Leonardus belcastrói püspöktől az egyházi rend valamennyi fokozatát felvette, majd április 2-án kiállították részére a *littera formatát*.¹⁵¹ Hasonló utat választott a veszprémi egyházmegyes Egerszegi János, aki akolitusként kérvényezte szintén 1522 márciusában a testi hiányosságok alóli felmentését a lelki ügyek legfelsőbb orgánumánál. Miután elhárult az akadály, a következő esztendőben Itália felé vette az irányt, hogy – immár az

¹⁴⁸ Mivel nem a *de promotis* és *promoendis* kategóriában szerepel a folyamodvány, a szakirodalom alapján ismertetem.

¹⁴⁹ 1522. március 30-ai dátummal rögzítették a szupplikációt. ERDÉLYI Gabriella: *Társadalom és egyház a késő középkori Magyarországon: új források, új utak*. In: *A magyar egyháztörténet-írás forrásadottságai*. Szerk. VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár. (Seria Historiae Diocesis Quinqueecclesiensis II.) Pécs, 2006. 7–15, itt 13–14.; ERDÉLYI: *A „Sacra Poenitentiaria Apostolica”... i. m.* 77. (Mindkét helyen Pásztor Urbán névalakban.)

¹⁵⁰ ASV Reg. Suppl. vol. 1778. fol. 131r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 37. sz.

¹⁵¹ Függelék 77. sz.

egerszegi Mária Magdolna plébániatemplom Szent Miklós oltárának javadalmasként, többedmagával – kúriai ordinációs engedélyt kérjen.¹⁵² Sajnos a szentelésére vonatkozó bejegyzésnek nem akadtam nyomára, jóllehet közösen kérvényező társait, köztük földijét és kollégáját, az említett plébánia Szent János oltárának javadalmát élvező Egerszegi Benedeket a kamara szervezésében pappá szentelték.¹⁵³ Milyen konzekvenciákat vonhatunk le tehát az elmondottak alapján? Feltételezésem szerint korszakunkban a Penitenciárián is feltűnő, javadalom nélküli szegény magyar klerikusok többsége nem a *Camera Apostolica* koordinálta, hanem a gyorsabb és olcsóbb megoldásként kínálkozó római *vicariatus* szervezte szenteléseket választotta.¹⁵⁴ Mindezt alátámasztja az a körülmény is, hogy az évente kánonilag előírt hat időpontban sorra kerülő tömeges szenteléseket a Kamara 1501 nyarától már nem szervezett, ezek ugyanis a *vicarius Urbis* hatáskörébe kerültek.¹⁵⁵ Jóllehet több adat is arra utal, hogy e promóciók esetében is komoly vizsgálatokat tartottak, mindazonáltal a vikárius szentelési joghatóságának viszonylagos kiforrotlansága révén az élelmesebbek megtalálhatták a kiskapukat.¹⁵⁶ Az utóbbiak végső esetben akár felhatalmazással nem rendelkező, ám Rómában rezideáló püspökök szolgálatát is igénybe vehették.

Annak érdekében, hogy teljesebb, s ezáltal a realitáshoz közelítő képet alkothassunk a mohácsi kataklizmát megelőző negyedszázad magyar klerikusainak kúriai szenteléseiről, a jövőben egyrészt a római vikárius hatáskörébe tartozó promóciók korunkra maradt köteteteinek, másrészt pedig a VII. Kelemen pápasága idején (1523–1534) keletkezett szupplikációk vizsgálata szükséges. Ez utóbbi relevanciájára Tóth Péter kutatásai egyértelműen rávilágítanak, mivel az általa áttekintett regiszterek nyomán az 1524-es esztendő adatai korábban még nem tapasztalt kvantitatív emelkedést mutatnak. A jelzett évben ugyanis megközelítőleg kétszáz magyar javadalmas érkezett Rómába azért, hogy egy a Kúriában rezideáló vagy általuk

¹⁵² ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 98rv. LAKATOS: *Supplicationes...* i. m. 20 és 24. sz.

¹⁵³ Függelék 38. sz.

¹⁵⁴ REHBERG: *L'affluenza...* i. m. 209, 223.

¹⁵⁵ A Kamara által végzett utolsó általános szentelési bejegyzés 1501. június 1-jére vonatkozik, míg ezzel párhuzamosan június 5-i dátummal rögzítették az első *ordinatio generalis* adatait a vikáriátus regiszterében. PELLICCIA: i. m. 75.

¹⁵⁶ Uo.; REHBERG: *Deutsche Weihkandidaten...* i. m. 287.

szabadon választandó, másutt tartózkodó püspök a kánonilag előírt időpontokon kívül áldozópappá szentelje őket.¹⁵⁷ Ezen adatok kiváltképp jelentősek, hiszen amint láthattuk a *Libri formatarum* kötetei 1523 után egyáltalán nem tartalmaznak magyar vonatkozású bejegyzéseket, holott a *Camera Apostolica* által szervezett ordinációkon ezt követően is feltűntek a Kárpát-medencéből érkező klerikusok.¹⁵⁸

¹⁵⁷ TÓTH: *i. m.* 315–316.

¹⁵⁸ Például 1524. március 3-án egy kérvényező klerikuscsoport tagjai között egy váradi, valamint két pécsi egyházmegyei személy is szerepel. A folyamodvány *clausulájában* a megszokott formulát találjuk a vizsgálattal és a szenteléssel kapcsolatban: „*Et quod examinando in Ca(mera) Ap(ostolica), ubi doceant se arctatos. Et quod presentis supplicationis sola signatura sufficiat. Et promoveantur per episcopum Otocensem ad id deputatus*”. ASV Reg. Suppl. vol. 1804, fol. 187r. Ezúton is köszönöm Tóth Péternek, hogy gyűjtésének fotómásolatait rendelkezésemre bocsátotta.

Függelék¹⁵⁹

Magyar klerikusszentelések a *Curia Romanában* (1516–1523)
(Archivio Segreto Vaticano, Camera Apostolica Libri Formatarum vol. 13–14)

Rövidítésjegyzék

acol.	acolitus
alt.	altare
altar.	altarista és alakjai
archidiac.	archidiaconus
b.	beatus és alakjai
bapt.	baptista
benef.	beneficiatus
BMV	Beatae Mariae Virginis
can.	canonicus
cap.	capella és alakjai
capel.	capellanus
civ.	civitas
cler.	clericus
colleg.	collegiatus
d.	dictus és alakjai
diac.	diaconatus és alakjai
dioc.	diocesis
dom.	dominus és alakjai
e.	extra
eccl.	ecclesia és alakjai
ep.	episcopus és alakjai
ev.	evangelista

¹⁵⁹ Az alábbiakban – terjedelmi korlátok miatt – csak a legfontosabb magyar vonatkozású adatok rövidített formában történő közlésére szorítkozom. Az egyes települések lokalizálása, a feltüntetett javadalmak és klerikusok azonosítási kísérlete további kutatásokat igényel.

fil.	filius és alakjai
fol.	folio
mon.	monasterium és alakjai
Omn. Sanct.	Omnium Sanctorum
op.	oppidum
par.	parochialis
perp.	perpetuus
pleb.	plebanus, plebania
preb.	prebendarius
presb.	presbiteratus és alakjai
prim. tons.	prima tonsura és alakjai
quat. min.	quattuor minores
r	recto
rect.	rector
s.	sanctus és alakjai
scol.	scolaris
subd.	subdiaconus és alakjai
subdiac.	subdiaconatus és alakjai
v	verso
vil.	villa és alakjai
vol.	volumen

- 1) 1516. 11. 12.:¹⁶⁰ NICOLAUS SCRIPTORIS scol. Milcoviensis dioc. capel. ad. alt. BMV situm in hospitali s. Spiritus in op. Bosinconensis Strigoniensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 32r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 376. sz.*
- 2) 1517. 02. 04.: THOMAS DE POLGAR acol. Cenadiensis dioc. rect. cap. BMV de Palylese Agriensis dioc. ad quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 42v*
- 3) 1517. 05. 22.: EMERICUS BIZAR acol. Vesprimiensis dioc. perp. capel. ad. alt. s. regis Ladislai in eccl. s. Michaelis d. dioc. acol.; ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 65r*
- 4) 1517. 05. 22.: MATHIAS DE NEVNOVE (?) acol. Zagrabiensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Michaelis in eccl. de Nevnove (?) d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 65r*
- 5) 1517. 05. 23.: ANTONIUS DE HORVATH acol. Vaciensis dioc. perp. benef. ad alt. Omn. Sanct. siti in par. eccl. s. Laurentii d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 65v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 377. sz.*
- 6) 1517. 05. 23.: STEFANUS (!) DE PALTO scol. Strigoniensis dioc. perp. benef. ad alt. BMV in par. eccl. BMV d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 65v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 377. sz.*
- 7) 1517. 07. 26.: MICHAEL FIL. IOHANNIS DE BESSENIE acol. Vesprimiensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. perp. rect. par. eccl. s. Martini in vil. Bessenie d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 80v*
- 8) 1517. 11. 06.: STEPHANUS GEORGII acol. Quinqueecclesiensis dioc. perp. capel. in eccl. s. Pauli vil. Marcusfalua d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 91r*
- 9) 1518. 01. 05.: LAURENTIUS EMERICI acol. Strigoniensis dioc. perp. rect. par. eccl. BMV in Gallen Iauriensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 95r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 378. sz.*
- 10) 1518. 04. 18.: FRANCISCUS MORI archidiaconus. Zonokiensis et can. Vaciensis Vaciensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 100v*

¹⁶⁰ A dátumnál a regiszterbejegyzés időpontja szerepel, a szentelés(ek)re az azt közvetlenül megelőző (három) nap során került sor.

- 11)1518. 08. 31.: PETRUS DE GARTACH acol. Vesprimiensis dioc. perp. pleb. pleb. in Rida d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 106v*
- 12)1518. 08. 31.: FLORIANUS IANUSCH cler. Iauriensis dioc. perp. capel. ad cap. seu alt. s. Mathei in op. Saxengan (?) d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 115v*
- 13)1519. 05. 23.: GEORGIUS DE PEKRECZ cler. Zagrabiensis dioc. perp. capel. BMV in eccl. par. s. Nicolai in vil. Greteneze (Gerzence?) d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 120r*
- 14)1519. 06. 10.: MARTINUS GRICHTLER acol. Pataviensis dioc. perp. capel. ad alt. BMV in par. eccl. s. Nicolai in op. Pyspyky Strigoniensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 122r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 379. sz.*
- 15)1519. 06. 10.: VITUS SOBETTER acol. Salceburgensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Laurentii in par. eccl. s. Laurentii in op. Pressburg Strigoniensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 122r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 380. sz.*
- 16)1520. 03. 12.: GEORGIUS LEYHINGER DE ARNDORFF acol. Pataviensis dioc. prebend. ad eccl. BMV in Solio Strigoniensis dioc. per Michaelem Huber pleb. eiusdem BMV in Solio presentatum alias mensarium nuncupatum ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 133v-134r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 381. sz.*
- 17)1520. 03. 18.: LUDOVICUS REMPUTER scol. Augustanensis dioc. cap. BMV in civ. Novo Solio terre Pannonie Strigoniensis dioc. per dom. Nicolaum pleb. dicte Novo Solio Bistricensis civitatis presentatum alias mensarius (!) nuncupatum ad prim. tons., quat. min. subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 134v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 382. sz.*
- 18)1520. 04. 10.: SEBASTIANUS SANTER DE CITZLERN scol. Iauriensis dioc. perp. rect. par. eccl. s. Iacobi in vil. Citzlern d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 137rv*
- 19)1520. 04. 10.: CHRISTOPHORUS THIRING DE STANTZI scol. Iauriensis dioc. preb. mon. s. Margherite in Porno d. dioc. per reverendum patrem d. Polydorum abbatem sanctissimi domini nostri pape acol. cap. et comes palatinus unacum commendam d. mon. s. Margherite in Porno ordo Cisterciensis singulum necessarium provisum eiusdem dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 137rv*

20)1520. 04. 30.: IOHANNES RASORUM DE SCHWECHENHEIM scol. Spirensis dioc. perp. capel. cap. s. Gothardi ep. e. muros civ. Posoniensis Strigoniensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 139rv*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m.* 383. sz.

21)1520. 11. 06.: ERNESTUS STAYNBERGER cler. Salceburgensis dioc. perp. benef. ad. alt. sive cap. s. Anne matris Marie in Archepeyhisteyn (?) Strigoniensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 13. fol. 135rv*

22)1521. 03. 11.: VINCENTIUS MURI FABRI scol. Albensis Transilvanensis dioc. perp. capel. par. eccl. s. Margherite in op. Meges d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 9r*

23)1521. 03. 11.: MARTINUS MOLNAR scol. Albenensis Transilvanensis dioc. perp. capel. in par. eccl. s. Katherine in op. Chiselehi d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 9r*

24)1521. 03. 11.: VALENTINUS REX scol. Albensis Transilvanensis dioc. perp. capel. ad. alt. s. Elizabeth in op. Eyuer d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 9r*

25)1521. 03. 11.: LEONARDUS BINDER scol. Albensis Transilvanensis dioc. pleb. par. eccl. s. Iohannis bapt. in vil. s. Iohannis d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 11v*

26)1521. 03. 12.: AMBROSIUS FEHIRMER scol. Albenensis Transilvanensis dioc. perp. capel. in par. eccl. s. Margherite in op. Meges d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 10r*

27)1521. 03. 12.: MATHIAS ROT acol. Albenensis Transilvanensis dioc. perp. altar. ad alt. BMV in par. eccl. s. Nicolai in vil. Latina Superiora d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 10r*

28)1521. 03. 12.: STEPHANUS DEGEL scol. Albensis Transilvanensis dioc. perp. altar. eccl. hospitalis s. Marie in op. Aguidi (?) d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 10v*

29)1521. 03. 21.: FABIANUS BISTRICAN subd. Albensis Transilvanensis dioc. perp. altar. in eccl. S. Michaelis in Bistrican d. dioc. ad diac. et presb. – *vol. 14. fol. 14r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 384. sz.*¹⁶¹

30)1521. 03. 21.: GEORGIUS GEBEL subd. Strigoniensis dioc. perp. capel. par. eccl. BMV in Besan Albensis Transilvanensis dioc. ad diac. et presb. – *vol. 14. fol. 14r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 385. sz.*¹⁶²

31)1521. 08. 11.: EMERICUS NEMES acol. Quinqueecclesiensis dioc. perp. altar. ad alt. BMV in par. eccl. s. Martini Vaciensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 25r*

32)1521. 08. 17.: IOHANNES DE MONOSLO acol. Zagrabiensis dioc. perp. capel. perp. cap. ad alt. s. Anne in op. Olsolindua d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 39v*

33)1523. 03. 23.:¹⁶³ BLASIVS STEPHANI ONESTHI scol. Zagrabiensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Michaelis in par. eccl. BMV de Garinitzo d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 65r*

34)1523. 03. 23.:¹⁶⁴ FRANCISCUS IACCAUIM (?) scol. Zagrabiensis dioc. perp. capel. ad. alt. s. Wolfgangi in par. eccl. s. Spiritus in vil. s. Spiritus d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 65r*

35)1523. 03. 24.:¹⁶⁵ MICHAEL DE SANCTO MARTINO subd. Vespriminsis dioc. pleb. in eccl. par. s. Viti in op. Intoti (?) Zagrabiensis dioc. ad diac. et presb. – *vol. 14. fol. 66r*

¹⁶¹ A kiadás szövegkritikai jegyzetben a következő megállapítást tette Vladimir Rábik: „Sequitur »Albensis Transiluanensis«, de quibus scriba camere apostolice primo verbum secundum linea delevit et postea ad verbum primum signum corrigendi posuit et in margine dextro in »Strigoniensis« emendavit.” Az eredeti forrásban valóban áthúzták a *Transiluanensis* szót, az *Albensis* alatt pedig szaggatott vonal látható, azonban az ominózus folio *teljes jobb margója intakt, azon semmilyen későbbi javításra utaló nyom nem látható!* Ebből következőleg természetesen az inkriminált szöveghely az Erdély területén található Besztercére, nem pedig a felvidéki Besztercsényre vonatkozik, amint a kiadó tévesen lokalizálta.

¹⁶² L. az előző jegyzetben írottakat!

¹⁶³ A folyamodvány dátuma: 03. 20. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 220v.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 19. sz.*

¹⁶⁴ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁶⁵ A folyamodvány dátuma: 03. 22., amelyet a következő napon ismét regisztráltak. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 98rv. LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 20. és 24. sz.*

- 36)1523. 03. 24.:¹⁶⁶ PETRUS LITTERATUS subd. Vesprimiensis dioc. pleb. in par. eccl. s. Crucis in op. ibid. d. dioc. ad diac. et presb. – *vol. 14. fol. 66r*
- 37)1523. 03. 26.:¹⁶⁷ IOHANNES DE SANCTO VENCESLAO scol. Iauriensis dioc. perp. altar. ad alt. s. Petri et Pauli in par. eccl. s. Elisabeth in op. Chermen d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 66v*
- 38)1523. 03. 26.:¹⁶⁸ BENEDICTUS DE EGERZEGH scol. Vesprimiensis dioc. perp. altar. ad alt. s. Iohannis in eccl. par. b. Marie Magdalene in Egerzegh d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 66v*
- 39)1523. 03. 26.:¹⁶⁹ ANTONIUS HORMA FIL. GEORGII SUTORIS scol. Albensis Transilvanensis dioc. pleb. in par. eccl. Omn. Sanct. in villa Chirmo d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 66v*
- 40)1523. 03. 26.:¹⁷⁰ GEORGIUS FIL. PAULI BIBORICH scol. Zagradiensis dioc. pleb. in eccl. par. s. Laurentii Varadiensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 67r*
- 41)1523. 03. 26.:¹⁷¹ IOHANNES TOTH DE NAVORATH (?) scol. Zagradiensis dioc. perp. altar. seu caprl. ad alt. s. Michaelis in par. eccl. s. Michaelis in op. Mangoratz/ Maghyaradh (?) d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 67r*
- 42)1523. 03. 26.:¹⁷² IOHANNES NEMETH DE ULTAVIS/OLTARET (?) scol. Zagradiensis dioc. perp. altar. seu capel. ad alt. Omn. Sanct. in eccl. par. s. Georgii martiris in op. Oltaret/Ultavis (?) d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 67v*
- 43)1523. 03. 26.:¹⁷³ THOMAS DE SANCTO PETRO scol. Iauriensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Petri in par. eccl. s. Petri in op. s. Petri d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 68r*

¹⁶⁶ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁶⁷ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁶⁸ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁶⁹ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁷⁰ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁷¹ A folyamodvány dátuma: 03. 23. ASV Reg. Suppl. vol. 1775. fol. 100v.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 21. sz.*

¹⁷² A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁷³ A folyamodvány dátuma: 03. 23. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 98r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 26. sz.*

44)1523. 03. 26.:¹⁷⁴ BLASIUS DE SANCTO LAURENTIO scol. Iauriensis dioc. perp. capel. seu altar. ad alt. Omn. Sanct. in par. eccl. s. Martini in oppido Zabariensis d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 68r*

45)1523. 03. 26.:¹⁷⁵ ANDREAS DE LENE acol. Vesprimiensis dioc. pleb. par. eccl. s. Iohannis in Lene d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 68v*

46)1523. 03. 26.:¹⁷⁶ BARNABAS FIL. JOHANNIS MOLODARY (?) acol. Iauriensis dioc. altar. seu capel. ad alt. s. Stephani protomartyri in eccl. par. s. Martini in op. Zabariensis d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 68v*

47)1523. 03. 26.:¹⁷⁷ STANISLAUS DE HERMISSE scol. Agriensis dioc. perp. capel. cap. s. Ladislai in villa Benee d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 68v-69r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 386. sz.*

48)1523. 03. 26.:¹⁷⁸ LAURENTIUS KRICKEN scol. Strigoniensis dioc. perp. capel. cap. s. Nicolai in villa Apoldia d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 69r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 387. sz.*

49)1523. 03. 26.:¹⁷⁹ MATHIAS HERNER scol. Strigoniensis perp. capel. cap. s. Valentini in vil. Rubromontis d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 69v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 388. sz.*

50)1523. 03. 26.:¹⁸⁰ BLASIUS DE SANCTO MARTINO acol. Vesprimiensis dioc. perp. capel. cap. BMV in oppido ibid. Zagrabiensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 69v*

¹⁷⁴ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet. – A bejegyzés áthúzva, az oldal bal margóján a következő megjegyzés szerepel: „videas insertus bene annotata”.

¹⁷⁵ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁷⁶ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁷⁷ A folyamodvány dátuma: 03. 23. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 98r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 25. sz.*

¹⁷⁸ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁷⁹ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁸⁰ A folyamodvány dátuma: 03. 22. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 98rv. LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 20. sz.*

51)1523. 03. 26.:¹⁸¹ BERNARDUS DE FERRO CASTRO acol. Iauriensis dioc. rect. alt. minoris in eccl. par. s. Michaelis d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 70r*

52)1523. 03. 26.:¹⁸² MICHAEL BUDIN DE VLIRATH scol. Zagrabiensis dioc. capel. seu altar. ad alt. s. Alberti in eccl. par. s. Georgii martyris in op. Hubratz d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 70r*

53)1523. 03. 26.:¹⁸³ STEFANUS DE TEGEN acol. Agriensis dioc. perp. capel. cap. per se site sub par. eccl. Omn. Sancti in vil. Zabranz d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 71r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m.* 389. sz.

54)1523. 03. 26.:¹⁸⁴ ANDREAS DEBRECHEN acol. Varadiensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Michaelis in eccl. par. s. Andree in op. Debrechen d. dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 71r*

55)1523. 03. 26.:¹⁸⁵ PETRUS DE NAGHSELES acol. Agriensis dioc. rect. par. eccl. s. Cosme in op. Sancti Cosme Varadiensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 71v*

56)1523. 03. 26.:¹⁸⁶ ALEXIUS DE ZOND scol. Baciensis dioc. rect. par. eccl. in vil. Asonsalassa Strigoniensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 71v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m.* 390. sz.

57)1523. 03. 26.:¹⁸⁷ MARTINUS DE ZAKAL/ZAHHEL scol. Quinqueecclesiensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Iohannis ev. in par. eccl. s. Iohannis in Geuthuvan Agriensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 71v*

¹⁸¹ A folyamodvány dátuma: 03. 23. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 98r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 26. sz.

¹⁸² A folyamodvány dátuma: 03. 23. ASV Reg. Suppl. vol. 1775. fol. 100v.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 21. sz.

¹⁸³ A folyamodvány dátuma: 03. 23. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 97v.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 23. sz.

¹⁸⁴ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁸⁵ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁸⁶ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁸⁷ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

58)1523. 03. 26.:¹⁸⁸ ANDREAS DE VINNA scol. Agriensis dioc. rect. par. eccl. s. Ladislai in villa Derczen d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 72r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 391. sz.*

59)1523. 03. 26.:¹⁸⁹ MATHIAS DE HAMONNA/HOMONNA scol. Agriensis dioc. perp. capel. s. Spiritus per se siti in par. eccl. Omn. Sanct. in d. op. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 72v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 392. sz.*

60)1523. 03. 26.:¹⁹⁰ CLEMENS DE SANCTO MARTINO scol. Vaciensis dioc. rect. par. eccl. in villa Drogina Agriensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 72v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 393. sz.*

61)1523. 03. 26.:¹⁹¹ MICHAEL DE SANA¹⁹² scol. Zagrabiensis dioc. rect. par. eccl. s. Benedicti in vil. Sent Benedech Varadiensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 73r*

62)1523. 03. 26.:¹⁹³ GEORGIUS DE BAIA acol. Colocensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Georgii in par. eccl. Omn. Sanct. in vil. Zenas Varadiensis dioc. ad subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 73r*

63)1523. 03. 26.:¹⁹⁴ THOMAS ZEKEL scol. Quinqueecclesiensis dioc. rect. cap. s. Erasmi in par. eccl. in villa Hydasch d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 73v*

64)1523. 03. 27.:¹⁹⁵ MATHIAS SACH cler. Iauriensis dioc. altar. seu capel. ad alt. BMV in par. eccl. s. Iacobi civ. Giunise (?) d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 70v*

¹⁸⁸ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁸⁹ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁹⁰ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁹¹ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁹² A folyamodványban *Sauazenthdemetir* alakban szerepel.

¹⁹³ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁹⁴ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁹⁵ A folyamodvány dátuma: 03. 23. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 98r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 26. sz.*

65)1523. 03. 27.:¹⁹⁶ MATHEUS DE HUST scol. Agriensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Marie in eccl. par. Trium Regum in vil. in Hust d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 72r*

66)1523. 03. 27.:¹⁹⁷ GREGORIUS DE RALO scol. Agriensis dioc. rect. par. eccl. s. Michaelis in vil. Ybran d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 72r*

67)1523. 03. 27.:¹⁹⁸ VALENTINUS GEORGII scol. Quinqueecclesiensis dioc. perp. capel. cap. defunctorum in vil. Oldan d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 72r*

68)1523. 03. 27.:¹⁹⁹ CLEMENS DE NAGHFALW scol. Varadiensis dioc. rect. par. eccl. BMV in vil. Giante d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 72v*

69)1523. 03. 27.:²⁰⁰ URBANUS DE CHIORGO acol. Vesprimiensis dioc. perp. capel. Omn. Sanct. in eccl. par. villa Zenas Varadiensis dioc. ad subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 73r*

70)1523. 03. 28.:²⁰¹ IOHANNIS ELIAM DE BOGATH scol. Agriensis dioc. perp. altar. seu capel. ad alt. s. Michaelis de Monte s. Petri Milcoviensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 74v*

71)1523. 03. 28.:²⁰² IACOBUS ANDREE MICHAELIS DE MONTE SANCTI PETRI scol. Milcoviensis perp. capel. ad alt. s. Petri in par. eccl. s. Petri in vil. s. Petri Strigoniensis dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 74v*

72)1523. 03. 28.:²⁰³ LAURENTIUS KONTH scol. Vesprimiensis dioc. capel. in eccl. par. BMV in oppido Nova d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 74v*

¹⁹⁶ A folyamodvány dátuma: 03. 23. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 97v.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 23. sz.

¹⁹⁷ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

¹⁹⁸ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet, ahol a névalak: Valentinus Georgii Tot.

¹⁹⁹ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²⁰⁰ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²⁰¹ A folyamodvány dátuma: 03. 28. ASV Reg. Suppl. vol. 1777. fol. 125v.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m.* 31. sz.

²⁰² A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²⁰³ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

73)1523. 03. 28.:²⁰⁴ IOHANNES (DE) TOTHFALU cler. Zagrabiensis dioc. capel. seu altar. ad alt. s. Katherine in eccl. par. s. Martini d. dioc. ad prim. tons., quat. min., subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 74v*

74)1523. 03. 28.:²⁰⁵ LAURENTIUS KEBELE acol. Strigoniensis dioc. capel. cap. s. Iohannis ev. in op. Lindua Zagrabiensis dioc. ad subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 74v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 394. sz.*

75)1523. 03. 28.:²⁰⁶ NICOLAUS CHENTE acol. Zagrabiensis dioc. capel. seu altar. ad. alt. S. Crucis in BMV in op. Lindua d. dioc. ad subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 74v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 394. sz.*

76)1523. 03. 28.:²⁰⁷ NICOLAUS BENEDICTUS FIL. IOHANNIS acol. Vesprimiensis dioc. capel. cap. Corporis Christ. in op. Bercence d. dioc. ad subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 74v-75r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 394. sz.*

77)1523. 04. 02.:²⁰⁸ URBANUS DE PAKOS scol. Quinqueecclesiensis dioc. altar. ad alt. defuncti socius in par. eccl. s. Crucis de Pakos ad prim. tons., quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 61v*

78)1523. 04. 02.:²⁰⁹ PHILIPPUS SCHARTHOFFER acol. Salceburgensis dioc. perp. attitulatus ad mensam illustri dom. com. Petri Erdudy de Mawrokerek serenissimi regis Hungarie cubicularius Iauriensis dioc. prim. tons.; ad quat. min. subdiac., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75r*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 395. sz.*

79)1523. 04. 02.:²¹⁰ GEORGIUS NEDELA scol. Strigoniensis dioc. rect. par. eccl. s. Viti in Costollen d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 396. sz.*

²⁰⁴ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²⁰⁵ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²⁰⁶ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²⁰⁷ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet. Egy nappal korábban 03. 27-én is szerepel egy kérvényben Benedictus filius Iohannis de Moler névalakkal. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 155rv; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 29. sz.*

²⁰⁸ A folyamodvány dátuma: 03. 31. ASV Reg. Suppl. vol. 1778. fol. 131r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 37. sz.*

²⁰⁹ A folyamodvány dátuma: 03. 19. ASV Reg. Suppl. vol. 1777. fol. 127v–128r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 33. sz.*

²¹⁰ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

80)1523. 04. 02.:²¹¹ ANDREAS MARCHALL scol. Strigoniensis rect. par. eccl. b. Katherine in Rosendal d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 396. sz.*

81)1523. 04. 02.:²¹² URBANUS HAYNICK scol. Iauriensis dioc. rect. par. eccl. s. Martini de Schutzen d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 396. sz.*

82)1523. 04. 02.:²¹³ GEORGIUS MESSARUM scol. Zagrabiensis dioc. perp. capel. ad alt. Omn. Sanct. par. eccl. s. Iacobi in Drobonick d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 396. sz.*

83)1523. 04. 02.:²¹⁴ MICHAEL MATHES DE DROBONICK scol. Zagrabiensis dioc. perp. cap. ad alt. s. Petri in eccl. par. s. Iacobi dicti loci d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 396. sz.*

84)1523. 04. 02.:²¹⁵ PETRUS GERE DE DROBONICK scol. Zagrabiensis dioc. perp. capel. ad alt. s. Iohannis ev. in eccl. par. BMV in Lindua d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 396. sz.*

85)1523. 04. 02.:²¹⁶ URBANUS FAST DE VINICHAZ (?) scol. Zagrabiensis dioc. perp. capel. ad alt. BMV in eccl. par. s. Marie Magdalene in Strigo d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 396. sz.*

86)1523. 04. 02.:²¹⁷ MARTINUS SALICH scol. Strigoniensis dioc. perp. capel. in par. eccl. s. Nicolai in Dolinchz d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 75v*; kiadása: RÁBIK: *Camera... i. m. 396. sz.*

²¹¹ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²¹² A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²¹³ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²¹⁴ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²¹⁵ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²¹⁶ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

²¹⁷ A folyamodványra lásd az előző jegyzetet.

87)1523. 04. 02.:²¹⁸ ANTONIUS DE WOLAUILA scol. Zagrabiensis dioc. rect. par. eccl. s. Anne dict. vil. d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 76r*

88)1523. 04. 02.:²¹⁹ ANDREAS DE SANCTO MICHAELIS scol. Zagrabiensis. dioc. capel. ad alt. s. Michaelis in eccl. par. s. Michaelis d. dioc. ad prim. tons., ad quat. min., subd., diac. et presb. – *vol. 14. fol. 77r*

²¹⁸ A folyamodvány dátuma: 03. 29. ASV Reg. Suppl. vol. 1778. fol. 257rv; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 34. sz.*

²¹⁹ Összesen három folyamodványban szerepel 03. 27–28-i dátumokkal. ASV Reg. Suppl. vol. 1776. fol. 155rv, vol. 1777. fol. 125v–126r.; LAKATOS: *Supplicationes... i. m. 29-30, 32. sz.*